

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 56

София, понеделникъ, 16 мартъ

1931 г.

59. заседание

Сжбота, 14 мартъ 1931 година.

(Открито отъ председателя Н. Найденовъ въ 16 ч. 5 м.)

Председателъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители:

Абаджиевъ Йорданъ, Агушевъ Еминъ, Айвазовъ Любомиръ, Александровъ Василь, Алексиевъ Николай, Андреевъ Никола, Андреевъ Ставри, Апостоловъ Драгомиръ, Аретовъ Никола, Баевъ Христо, Баралиевъ Христо, Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Богдановъ Димитъръ, Бомбовъ Иванъ, Божковъ Борисъ, Божковъ Бояджиевъ Стефанъ, Бояджийски Илия, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Бурмовъ Никола, Бъровъ Димитъръ, Василевъ Ради, Василевъ Славейко, Величковъ Герасимъ Ангеловъ, Витановъ Добри, Владовъ Никола, Гаговъ Петъръ, Гайдаджиевъ Димитъръ, х. Галибовъ х. Хюсеинъ, Ганчевъ Йорданъ, Георгиевъ Кимонъ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Георговъ Илия, Герай Мехмедали, Гичевъ Димитъръ, Горневъ Христо, Грънчаровъ Димитъръ, Губидѣльниковъ Георги, Дамяновъ Георги, Данковъ Георги, Данчевъ Панайотъ, Даскаловъ Добри, Дерлипански Димитъръ, Димевъ Борисъ, Димитровъ Владимиръ, Димитровъ Добри, Димитровъ Стефанъ, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Евтимовъ Борисъ, Енчевъ Георги, Ерменковъ Трифонъ, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ Георги, Желѣзовъ д-ръ Димо, Златевъ Станю, Зографски Димитъръ, Ивановъ Димитъръ I, Ивановъ Димитъръ II, Ивановъ Савчо Игнатовъ Василь, Илиевъ Георги, Илиевъ Христо, Инглизовъ Иванъ, Йоловъ Прокопи, Казанджиевъ Иванъ, Каишевъ Атанасъ, Калчевъ Панайотъ, Капитановъ Трифонъ, Каранешевъ Димитъръ, Кацковъ Левъ, Кирпиковъ Иванъ, Кожаклиевъ Колю, Кознички Величко, Колевъ Боню, Колевъ Еню, Кръстевъ Гето, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Кулишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Куртевъ Иванъ, Кусевъ Владимиръ, Куцаровъ Янко, Кънчевъ Кънчо, Кърловъ Стоянъ, Лицевъ Несторъ, Ловчиновъ Димитъръ, Лулчевъ Коста, Лѣкарски Иванъ, Маджаровъ Рашко, Малиновъ Александъръ, Малиновъ Атанасъ, Манасиевъ Добри Давидъ, Мангъровъ Димитъръ, Мановъ Христо, Мариновъ Христо, Марулевъ Йосифъ, Мечкарски Тончо, Милевъ Максимъ, Миновъ Петъръ, Мирчевъ Йорданъ, Митевъ Василь, Митевъ Добри, Михайловъ Иванъ, Миховъ Запрянь, Молловъ Янаки, Момчиловъ Миланъ, Мушановъ Никола, Негенцовъ Досю, Нейковъ Димитъръ, Николовъ д-ръ Борисъ, п. Николовъ Димитъръ, х. Николовъ Иванъ, Николовъ Коста, Ноевъ Кирилъ, Омарчевски Стоянъ, Орошакъ д-ръ Хараламби, Павловъ Борисъ, Павловъ Грую, Палиевъ Петко, Панайотовъ Георги Петровъ, Панайотовъ Петъръ, Панайотовъ Станко, Паневъ Малинъ, Пенчевъ Георги, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Петко, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Кръстанъ, Поповъ Проданъ, Първановъ Първанъ, Пѣйчевъ Стефанъ, Разсукановъ Петко, Рашковъ Христо, Реджовъ Григоръ, Русевъ Иванъ, Ряковъ Стефанъ, Сакъзовъ Янко, Салиевъ Мехмедъ Алиевъ, Сапунджиевъ Никола, Семерджиевъ Георги, Симеоновъ Георги, Славовъ Кирилъ, Смиловъ Боянъ, Стамболиевъ Никола, Статевъ Христо, Стефановъ Димитъръ, Стефановъ Стефанъ, Стоилковъ Таско, Стоянчевъ Христо, Стоянчевъ Петъръ, Стоянчевъ Любомиръ, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тахтаджи Никола Костовъ, Тодоровъ Андрей, То-

доровъ Петъръ, Толевъ Борисъ, Томовъ Константинъ, Томчевъ Ангелъ, Тонковъ Тодоръ, Томчевъ Желю, Топаловъ Недѣлчо, Търкалановъ Никола, Узуновъ Ангелъ, Фархи Хаимъ, Харизановъ Иванъ, Хитриловъ Александъръ, Христовъ Борисъ, Христовъ Димитъръ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко Цвѣтковъ, Христовъ Тома Янчевъ, Христовъ Владимиръ, Цаневъ Александъръ, Цанковъ Атанасъ, Цвѣтковъ Цвѣтко, Чакръкчийски Стойне, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Чешмеджиевъ Григоръ, Шиваровъ Маринъ, Якимовъ Петъръ, Янгъзовъ Теню, Яневъ Сотиръ, Януловъ Илия и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ, съгласно правилника, на следнитъ народни представители:

На г. Петъръ Цвѣтковъ — 5 дни;

На г. Георги Петровъ — 5 дни;

На г. Стойчо Георгиевъ — 3 дни;

На г. Георги Илиевъ — 2 дена;

На г. Кирилъ Ноевъ — 1 день;

На г. Димитъръ Каранешевъ — 1 день;

На г. Коста Лулчевъ — 1 день;

На г. Запрянь Миховъ — 2 дена.

Пристъпваме къмъ разглеждане първата точка отъ дневния редъ: **първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година — продължение разискванията.**

Има думата народниятъ представителъ г. Коста Томовъ, за да продължи речта си отъ снощи.

К. Томовъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! За да завърша мислитъ, които имамъ да кажа по внесения законопроектъ за бюджета на държавата за финансовата 1931/1932 г., нека ми бѣде позволено да скицирамъ въ нѣколко думи сношната половина отъ речта си, та да мога да направя изводитъ си за методитъ и начинитъ, които ние смѣтаме да препоръчваме като политика, посредствомъ която държавата ще може да излѣзе отъ това тежко положение, въ което се намира днесъ.

Снощи поискахъ да илюстрирамъ съ цифри, въ какво положение се намира най-големиятъ слой отъ нашия народъ, а именно селското земледѣлско население, както и търговското и индустриалното съсловие; сега ще искамъ да направя едно обобщение на сношнитъ си мисли, за да се знае картината, отъ която ще изхождамъ сега въ повнатѣшнитъ си сжждения.

Страната ни е разтресена отъ незапомнена стопанска и финансова криза. Въпрѣки промѣнитъ, вследствие на които отъ редъ години настана едно индустриализиране на нашата страна, все пакъ, въ общия си видъ, ние оставаме земледѣлска страна съ бедно население. Поради разрастването на стихийна стопанска и финансова криза, обедняването на нашето население, особено на селското, става стихийно. Българското земледѣлско производство преживява тежка криза, а селското население се намира въ отчаяно материално положение. Чуждитъ земледѣлски произведения конкуриратъ по цена нашитъ. Има излизанъ отъ зърнени храни за продажба, но ценитъ сж тѣй низки, че отчайватъ земледѣлското население. Поради необузда-

ната алчност на спекулантите, цените сж по-низки от борсовите цени, съ една малка разлика, вследствие цените, които се предлагат от новосъздадения институт, наречен Дирекция за закупуване и износ на зърнени храни. Селското население е без пари; това значи, че то няма възможност да купува предметите, необходими за всекидневните му домашни нужди, лишава се от много потребности, не си дояжда, облича се с дрипи и живее в гъмнина.

Тук искам г. г. народни представители, да отговора на г. министра на финансите, който, при едни дебати по тронното слово, нѣкакъ си чувствително ме уязви, когато азъ казахъ, че нашиятъ държавенъ бюджетъ търси своя стабилитетъ въ износа на яйца. Ако днесъ има нѣкакъвъ търговски обмѣнъ въ селото, ако селското население днесъ има съ какво да задоволява своите най-насъщни, най-непосрѣдствени нужди, то е чрезъ яйцата. Благодарение на топлата зима, кокошките можаха да носятъ презъ цѣлия зименъ сезонъ, и вследствие на това въ приходния бюджетъ на държавата имаме едно доста голѣмо перо отъ търговията съ този артикулъ отъ българското птицевъдство.

С. Дръновски (з): Благодарение на това обстоятелство и спестяванията тази година сж увеличени значително. Имашъ случай да провѣришъ това въ Спестовната каса; жетвите навсѣкъде сж увеличили спестяванията въ нея.

К. Томовъ (з): Предметите, които селското население трѣбва да си набави на пазара, му се предлагатъ на много високи цени. Това е втора причина, за да ограничи това население задоволяването на своите нужди. Вследствие на това неговата консомативна способност е намалѣла до краенъ предѣлъ, а отъ това следва, че то се поставя въ непоносими трудови условия, мизеренъ животъ, гладъ, болести и изжраждане.

И снощи, когато правихъ своите изводи за тежкото положение на нашето селско население, азъ обърнахъ вниманието ви върху една опасност, която виси надъ България; а тя е, че това селско население, опората на нашата държава, е поставено въ положение да не си дояжда, да бѣде атакувано отъ всевъзможни болести и да се изжрада физически.

Причините на това бедствено положение на най-грамадната частъ отъ българския народъ — земледѣлското население — не сж само онѣзи, които тукъ често пѣти се изтъкватъ отъ управляващите, а именно — причини отъ международенъ характеръ. Признавамъ, че за това катастрофално спадане на цените на земледѣлските произведения у насъ иматъ влияние и международни причини, но това общо обединяване на нашето земледѣлско население иде и отъ известни недѣли въ устройството на нашата държава, като се подсилва още и отъ финансовата и стопанска политика на управлението презъ последните 8 години. Днешните пазарни цени на храните у насъ не могатъ да задоволятъ производителното население, защото, поради неустановената политика въ областта на земледѣлското производство, тѣ сж много по-низки отъ производствените цени. Нашето земледѣлско население е обременено съ голѣми задължения, съ голѣмъ лихвенъ процентъ, ние правимъ и вносъ на чужди земледѣлски произведения съ цени, конкуриращи нашите; това сж причини, поради които нашето земледѣлско производство струва скъпо, така че съ него ние не можемъ да конкурираме на пазара и да завладяваме по-обширенъ пазаръ за неговия пласментъ.

При намаляването, споредъ изчисленията, които направихъ снощи — цените на продуктите на нашето земледѣлско население съ 50%, данъците сж станали непоносими за него, задълженията му — мъчно изплатими, за да не кажа неизплатими. И забелязахъ, че това е най-голямата проблема на държавата за настоящия моментъ.

Снощи, когато говорихъ и привеждахъ тия данни, азъ бѣхъ апострофиранъ отъ депутати отъ болшинството, които заявиха, че днесъ селското население не се нуждае отъ кредитъ, че лихвениятъ процентъ не е толкова голѣмъ, и че можемъ и безъ други вливания на кредитъ въ земледѣлското стопанство да изживѣемъ и да излѣземъ на спасителния брѣгъ.

Въ отговоръ на тѣзи апострофи, г. г. народни представители, азъ ще се позова на една статия, на едно становище, ще кажа, на едно схващане, изразено снощи въ правителствения вестникъ „Слово“ и то не подписана отъ отдѣлно лице, а смѣтамъ, че това е редакционна статия, тъй като не носи никакъвъ подписъ — следователно това е становището на голѣмата частъ отъ хората на правителството, които стоятъ задъ този вестникъ.

С. Мошановъ (д. сг): Кой вестникъ?

К. Томовъ (з): „Слово“.

Н. Петковъ (раб): Той е вестникъ на крупната буржоазия.

С. Мошановъ (д. сг): Тѣй вѣрно!

К. Томовъ (з): Следъ като прави единъ уводъ за състоянието, въ което е изпаднала нашата държава по отношение на нашата индустрия, нашата търговия и нашето земледѣлско производство, търсейки въпросите, които трѣбва да се набележатъ като стопанска политика на държавата, писачътъ на тази статия продължава: (Чете)

„У насъ най-често се грѣши, като се забравя или подценява основното значение и необходимостта отъ новъ капиталъ за всѣко земледѣлско-стопанско подобрене и разширение. Дори ако за отдѣлния земледѣлски стопанинъ сумата на този необходимъ капиталъ да изглежда малка или нищожна, но сборътъ на тия суми за бързо увеличаващото се земледѣлско население достига внушителни и крупни цифри. Другъ е въпросътъ за правилната организация и строго целесъобразното употребление на земледѣлския кредитъ“.

Това е една истина, г. г. народни представители, въ която ще трѣбва всички да вникнемъ и да я подчертаемъ като една необходимостъ и при бъдещето кредитиране, както на селското стопанство, така и на другите отрасли отъ нашия социаленъ и стопански животъ, защото нецелесъобразното използване на получения кредитъ въ земледѣлското стопанство — вземанъ за една целъ, а изразходванъ за други непроеизводителни цели, неувеличаващи производството — става тормозъ, бремене за самото стопанство. Това е и въ индустрията, това е и въ другите производствени отрасли. Ние имаме голѣмъ инвестиранъ капиталъ въ известни отрасли на нашата индустрия, който не само че не може да се рентира, но самиятъ капиталъ е предъ невъзможностъ да бѣде повърнатъ, а при фалирането на тия отрасли отъ нашата индустрия има и всичките изгледи да се загуби и самиятъ вложенъ капиталъ. Така, напр., имаме пресищане въ кредитирането на брашнарената индустрия и затова имаме тази голѣма криза въ нея; сѣщо така имаме пресищане и въ кредитирането на маслодайната индустрия. Следователно, въ бъдещето кредитиране се налага една строга контрола за използването на кредитите именно за целите, за които тѣ се взематъ и за които тѣ сж предназначени да бѣдатъ използвани.

А че наистина селското стопанство днесъ е не само въ недоимъкъ, но е предъ прага на катастрофата, се вижда отъ това, което сѣщиятъ мѣрдавенъ правителственъ органъ „Слово“ признава: (Чете)

„Известно е затрудненото и дори безизходното положение тъкмо на по-активните стопани, поради голѣмото несъответствие между поетите отъ тѣхъ по-ранни задължения и обезценените имъ продукти. По-голямата частъ отъ тия задължения останаха неуредени и трѣбваше да се отложатъ. При господствуващите у насъ високи лихвени проценти, отлагането и натрупването на задълженията обикновено води къмъ сигурно разорение“.

И, признавайки това тежко положение, мѣрдавиятъ писачъ препорѣчва и следните мѣрки въ областта на земледѣлското стопанство: (Чете)

„Едно естествено преодоляване на тия финансови затруднения ще зависи на първо мѣсто отъ нивото на цените на земледѣлските продукти въ близкото бъдеще. Това, обаче, никакъ не зависи отъ насъ, а отъ развитието на външния пазаръ. Единственото естествено и рационално срдство да се смекчатъ финансовите затруднения за земледѣлското производство е да се постигне едно чувствително намаление на днешните лихвени проценти. У насъ, въ отличие отъ другите страни, намалението на лихвите върви бавно, макаръ че общите стопански и кредитни условия не прѣчатъ за едно по-бързо подобрене. Традицията на високи лихви — кредиторни и дебиторни — завещаана и поддържана следъ войните и инфлацията, все повече се усѣща като голѣма спѣнка отъ активните и производствени стопански слоеве. Тя не намира оправдание и въ новите стопански условия. Една нова ориентировка и задружно действие на ръководителите на нашите финанси и кредитни учреждения може и трѣбва въ най-близко време да донесе чувствително понижение на лихвите“.

Виждале, г. г. народни представители, че апострофътъ на народните представители отъ болшинството бѣше безпредметенъ, когато тѣхни другари, отъ тѣхната срдба, признаватъ всичкото онова обременение днесъ на земледѣлското стопанство и посочватъ сѣщиятъ начини, за да

може последното да бъде облекчено поне при кредитирането от държавните и частни кредитни институти.

Това е положението на земеделското стопанство.

Българската индустрия и занаяти също са в голъм упадък. Рухнаха много индустриални предприятия, градени с усилията и спестовността на две поколения. Застрашена е да бъде унищожена националната ни индустрия, подкрепяна с грамадни държавни жертви, и да бъде измъстена от чуждестранната.

Срѣдните своята работа, а други намалили я до минимум, индустриални предприятия, изхвърлиха на улицата десетки хиляди работни хора, които днес нѣмат никакво препитание. Безработицата у нас вече става единъ голъм държавен въпрос.

Същественият факторъ, който е причина за тази нерадостна картина на нашия стопански животъ и който спъва неговото възстановяване, е голъмият, тежкия и непоносимъ държавен бюджетъ.

Много стопански предприятия пропаднаха поради невъзможността да изплащатъ наложенитъ имъ данъци и такси. Компетентни изучавания отъ вещи икономисти и финансисты у насъ установяватъ недвусмислено, че тия данъчни тежести не само не може повече да се увеличаватъ а непременно трѣбва да се намалятъ, за да се подпомогне консомацията и производството. Увеличението данъчната тежестъ може да има за послѣствие само увеличение на социалнитъ бедствия. Голъмитъ недобори, които има да събира държавата, и за събирането на които се прибѣгва до екзекуцията на данъкоплатитѣ, свидетелствуватъ, че данъцитѣ са надминали платежната способностъ на народното ни стопанство.

По-нататкъ, г. г. народни представители, когато говорѣхъ за разходния бюджетъ — на нѣкои пера отъ който ще се спра и днесъ — азъ намѣрихъ, че много нецелесъобразно се правятъ разходитѣ. А и така трудно събиранитѣ отъ народа срѣдства подъ формата на данъци се разпиратъ и прахосватъ за единъ грамаденъ и ненуженъ административенъ апаратъ, служащъ само за охрана на властта.

Днесъ скъпо платената държавна администрация, потънала въ рутинна и формалистика, съвсемъ е изоставила своето предназначение. Съществува пълна недисциплинираностъ въ държавнитъ учреждения и анархия въ общественихъ служби.

Голъмитъ възнаграждения, луксътъ, който ръководителитѣ на автономни и зависими държавни учреждения са си обезпечили за смѣтка на единъ народъ, потъналъ въ задължения, сиромашия и болести, са едно голъмо доказателство за безчувствието, което е обзело върховетѣ на държавната администрация, спрямо нещастията на тоя народъ.

Политическата и морална поквара дотамъ е притѣпила чувството на отговорност, че дори хора, облѣчени съ мандата на народни избраници, натоварени да бранятъ държавнитъ интереси, не чувствуватъ стѣснение да ставатъ повѣреници и арбитри на частни интереси противъ държавнитъ и предъ очитъ на всички да абдикиратъ отъ задълженията си, които са клетва предъ Бога и закона са поели.

С. Савозъ (д. сг): Отъ де го измисли това?

К. Томовъ (з): А други — общественици и държавници — са се поставили въ услуга на чужди кредитни учреждения, кждето, било като членове въ управителнитъ имъ съвети, било като юрисконсулти, подъ най-различни форми се възнаграждаватъ тѣхнитъ обществени връзки и политически преимущества.

Това е нерадостната картина, г. г. народни представители, за положението на социалнитъ категории въ нашата държава. Предговорившитѣ оратори изнесоха данни въ това направление и още по-мрачно, още по-тежко обрисоваха днешното положение.

За да бѣда пълненъ, азъ ще си позволя да се спра на положението на още две социални категории. Едната социална категория са чиновницѣ.

Въпросътъ, който днесъ занимава не само насъ, народнитѣ представители, а занимава и цѣлия български народъ, това е въпросътъ за чиновническия персоналъ на нашата държава. Спори се и отъ лѣво, и отъ дѣсно, когато се търсятъ съкращения въ държавния бюджетъ, около заплатитѣ на чиновницѣ. Азъ ще се съглася, г. г. народни представители, че заплатитѣ, които получаватъ нашитѣ държавни чиновници не са голъми, не са за завиждане — като изключимъ заплатитѣ на висшитѣ чиновници, които фрапиратъ и които създаватъ една дисхармония въ срѣдитѣ на чиновничеството. Положението особено на дреб-

ния служащъ, не е розово; но, както се изтъкна тогава, когато се гласуваше закона за 10% удържки отъ заплатитѣ на чиновницѣ, въ този моментъ на криза, когато държавата апелира къмъ всички за жертви, и чиновницѣтѣ трѣбва да направятъ известни жертви. И затова се удържаха отъ тѣхнитѣ заплати — макаръ и противъ тѣхната воля — по 10%, за да може да се направи едно намаление въ разходната частъ на текущия бюджетъ.

Но ние ще трѣбва да подчертаемъ, г. г. народни представители, че следъ унификация на чиновническитѣ заплати, следъ като се премахнаха всички прибавки и скрити добавки, все пакъ има едно несъответствие между заплатитѣ на низшия и висшия персоналъ. Азъ смѣтамъ, че е погрѣшно, когато ще се опредѣлятъ заплатитѣ на чиновницѣ, да се изхожда отъ заплатитѣ презъ 1911 г., а ще трѣбва да се изхожда отъ общото положение, въ което се намира нашиятъ народъ, отъ податнитѣ сили и отъ нуждитѣ на държавата, да не спре държавата своитѣ културни функции, своето развитие.

Г. г. народни представители! Ние смѣтаме, че споредъ нуждитѣ на нашата държава, споредъ нейната голъмина, чиновническиятъ кадъръ е доста голъмъ, спрямо онзи, който е необходимъ, за да може държавната машина да се движи правилно и експедитивно. Изнесоха се статистически данни, че както по височината на лихвения процентъ нѣма държава равна на нашата, така и по числото на чиновницѣтѣ нѣма държава равна на нашата.

Министъръ В. Молловъ: А Ромъния и Гърция?

К. Томовъ (з): Казаха, че само Албания е равна на насъ.

Министъръ В. Молловъ: Ако вземете статистическитѣ данни на Георги Марковъ за вѣрни, тогава — да.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ бихъ Ви съветвалъ, г. Томовъ, да проучите много внимателно условията на новия ромънски заемъ.

К. Томовъ (з): Ние, г. г. народни представители, държимъ рекордъ по отношение числото на чиновницѣтѣ. Ако нѣкъде чиновницѣтѣ са 7—8%, другаде — 10—11, или 12% най-много, у насъ са къмъ 18—20%. Азъ смѣтамъ, че споредъ нуждитѣ на държавата и споредъ податнитѣ сили на нашия народъ, това число е голъмо. И затова ще трѣбва бѣдещата задача на държавната политика да бѣде, да се направи една реорганизация на службитѣ, за да може това число да бѣде постепенно намалявано.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Томовъ! Ако ми позволите! Най-опасно е да се правятъ сравнения за чиновницѣтѣ въ разнитѣ държави по общитѣ числа. За да може да се направи едно сравнение, коя държава какъвъ чиновнически персоналъ има, трѣбва поотдѣлно за всѣко ведомство да се направи това. Така, напр., народнитѣ училища въ много страни са общински — а пъкъ учителитѣ са едно грамадно число. Желѣзницѣтѣ другаде не са държавни. Също така другаде нѣма трудова повинностъ и всевъзможни други предприятия, каквито нашата държава има. Азъ Ви увѣрявамъ, когато направите едно сравнение по ведомствата за разнитѣ държави, ще видите, че нѣма държава въ Европа, която да плаща по-малко за чиновници, отколкото България. Ако щете, можемъ да проверимъ това.

А. Радоловъ (з. в): Тогава, защо не изнесете тия сравнения?

Министъръ В. Молловъ: Тогава ще трѣбва да обѣрнемъ Народното събрание въ народенъ университетъ за популярни лекции!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Достатъченъ е само този фактъ, че нѣма държава, която да е увеличила по-малко отъ 2½ пѣти всичкитѣ си данъци, когато ние не сме ги увеличили.

Министъръ В. Молловъ: Ще сравняваме числото на нашитѣ чиновници съ числото на чиновницѣтѣ въ Албания, Гърция, Ромъния и Франция! На едно приказки не бива да се приказватъ.

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Това са тези на различнитѣ схващания, на различнитѣ политически разбирания. И г. министърътъ на финанситѣ, и г. министъръ-председателътъ, може би са огледъ на тѣхната по-

литика, която прокарават, да сж прави, но ние смѣтаме, че нашата държава може да се реорганизира вътрешно, за да се намали значително чиновническият кадъръ. А това ще се постигне, като се стабилизира положението на държавния чиновникъ, и, съобразно условията, въ които живѣемъ, му се даде едно задоволително възнаграждение. И безъ друго, това голѣмо число чиновници поглѣща голѣма сума отъ държавния бюджетъ — 2 милиарда 600 и толкова милиона лева кръгло — която е може би $\frac{1}{3}$ отъ цѣлия нашъ държавенъ бюджетъ. По този начинъ, като направимъ една равномѣтка на платеното за персонала като спаднемъ и голѣмитъ пера за нашитъ държавни дългове, ще видимъ, че съвсемъ малко остава за културнитъ и творческитъ задачи на нашата държава.

Но, г. г. народни представители, като говоря за реорганизация на различнитъ ведомства, ще използвамъ случая да се спра и на другъ единъ въпросъ, който бѣ засегнатъ почти отъ всички преждеговориши — на въпроса за нашата образователна система.

По разходния бюджетъ на Министерството на просвѣщеніето е предвиденъ единъ кредитъ кръгло отъ 875.118.000 л. Това е една сума значителна за податнитъ сили на българския народъ. Азъ нѣма да виня днешното правителство за нейния размѣръ, а ще разгледамъ образователната система въ нашата държава, прокарана и закрѣпена преди нашето освобождение или непосредствено следъ освобождението.

Заживѣли свободенъ животъ, ние искахме бързо да догонимъ западноевропейскитъ държави, които ни бѣха изпреварили десетки и стотици години. Затова поискаме държавната машина постепенно-постепенно да бѣда разширявана и всички чужденци, които следъ освобождението ни дойдоха тукъ като функционери, да бѣдатъ измѣстени. И нашата образователна система се насочи въ това направление. Но днесъ виждаме, че при задачата, чрезъ нашата образователна система да дадемъ едно хуманитарно образование, едно общо широко образование, широки и всестранни познания на нашитъ поколения, се изпрѣчвамъ предъ друга една опасностъ — опасностъ финансова и социална.

Азъ нѣма да говоря за основното и за прогимназияното образование. Въ връзка съ това образование можемъ да говоримъ само за предметитъ, които трѣбва да бѣдатъ застъпени въ нашитъ основни училища и прогимназии, като необходими да бѣдатъ преминати презъ курса на тия училища, за да бѣдатъ подготвени младежитъ за живота. Нашето внимание трѣбва да се спре повече на срѣдното, а най-вече на висшето образование.

Тѣй както се развива въ последнитъ години у насъ висшето образование, въ всички лагери се е създадъ единъ страхъ отъ умственъ пролетариатъ, който може да стане елементъ на социални пертурбации въ нашата страна. До голѣма степенъ това се дължи на свръхпроизводството на академици, на хора съ висше образование, неоготворящо на нуждитъ на държавата ни. Позволете ми да изнеса една малка статистика, която ми иде на помощъ тукъ, отъ която се вижда, че нашето висше образование не се развива съобразно нуждитъ на държавата ни.

Въ 1924 г. нашето население е било 5.150.000 души кръгло. Въ 1930 г. то е порастнало на 5.820.000 кръгло, или за единъ периодъ отъ 6 години се е увеличило съ около 600.000 души.

Х. Силянновъ (д. сг): Съ 100.000 на годината.

К. Томовъ (з): Презъ учебната 1923/1924 г. въ нашитъ основни училища сме имали 540.000 ученици, а въ 1929/1930 г. имаме вече 600.000 ученици. Студентитъ, обаче, въ нашитъ висши училища сж расли и растатъ въ съвсемъ другъ процентъ.

Презъ 1923/1924 учебна година сме имали въ нашитъ висши училища въ България 4.700 студенти, а презъ учебната 1929/1930 г. сме имали вече 8.400 студенти.

С. Дръновски (з): Двойно повече.

К. Томовъ (з): Докато населението ни за тоя периодъ отъ 6 години е порастнало срѣдно съ 13%, докато ученицитъ въ основнитъ училища сж се увеличили съ 11%, студентитъ въ висшитъ училища сж се увеличили съ 80%! Или на 115 ученици отъ основнитъ училища се пада презъ 1923/1924 г. единъ студентъ, а презъ 1929/1930 г. на 70 ученици се пада вече единъ студентъ. А ако се взематъ предъ видъ и студентитъ ни въ странство, въ чуждестраннитъ висши училища и институти, на които броятъ е кръгло около 3.000 души, ние ще видимъ, че презъ 1929/1930 г. сме имали хора, стремящи се да завършатъ висше образование, около 11.000 души — което ще рече, че на 55 ученици отъ основното училище се пада единъ студентъ.

Шомъ е така, г. г. народни представители, явява се въпросътъ: къде ще вложатъ тия хора съ академическо образование своя трудъ? Днесъ ние слушаме хора отъ всички професии да се оплакватъ отъ превисшени на тѣхнитъ кадри. Така е и въ адвокатското съсловие, така е и въ съсловието на инженеритъ, а така чувамъ, че е — въпрѣки че не сподѣлямъ това становище — и въ лѣкарското съсловие на инженеритъ, а така чувамъ, че е — въ образование да постѣпватъ въ канцелариитъ на обикновени писарски служби. Въмѣсто хората съ висше образование, напр. по правнитъ науки, да се отдадатъ на правораздаване, на адвокатска професия, ние ги виждаме да изпълняватъ ходатайства или разни административни служби. Това е единъ въпросъ, това е една проблема, която, смѣтамъ, се изпрѣчва предъ всѣки български управникъ. Като че ли трѣбва да се сложи и тукъ една преграда, за да не бждемъ изправени предъ последствията, които мжно бихме цѣрили.

Но голѣмата вреда отъ този напливъ на хора съ висше образование не се състои само въ това, че се явява излишенъ умственъ пролетариатъ, както го наричаме, че се явяватъ излишни хора съ висше образование, съ докторски титли, съ дипломи, които не биха могли да намѣрятъ работа въ практическия животъ — вредата е другаде. Тя се състои въ това, че много стопани, много хора отъ еснафа, бихъ казалъ, срѣдни съществуванія, виждайки по-голѣми изгоди за човѣка съ висше образование, по-добро възнаграждение и по-добри трудови условия, не намирайки друга възможностъ за тѣхнитъ деца да пласиратъ своя трудъ, стремятъ се да имъ дадатъ висше образование, като правятъ голѣми и голѣми жертви. Една анкета, направена въ единъ кредитенъ ипотекаренъ институтъ въ София, показва, че по-голѣма частъ отъ ипотекитъ, направени на къщи, на недвижими имоти, сж направени отъ бащи, за да намѣрятъ срѣдства да поддържатъ своитъ синове въ висши училища, и тѣхнитъ синове, нѣмайки възможностъ да пласиратъ своя трудъ въ съответна работа, положението е дошло дотамъ, че задълженията почти на всички сж просрочени. Ако би се посегнало къмъ изпълнение, би последвало едно разорение на голѣма частъ отъ тия доброжелатели да видятъ своитъ синове съ единъ по-голѣмъ умственъ кръгозоръ.

Нека не бѣда зле разбранъ и криво изтълкуванъ: азъ не се обявявамъ противъ образованието, било то срѣдно или висше, но казвамъ, че въ това отношение трѣбва да се следва една мѣрка, че образованието трѣбва да се нагоди съобразно условията, въ които живѣемъ, и нашата образователна система да се реформира въ такава насока, че да подготви българския гражданинъ за живота, да му създаде възможностъ да прилага своя трудъ въ производителнитъ отрасли за създаване богатства и блага, чрезъ което ние ще можемъ да подтикнемъ икономическата и стопанска мощъ на нашия народъ.

Както проблемата за търсене изходъ отъ тежкото положение на нашето селско стопанство, така и задачата за реорганизиране на нашата образователна система, сж отъ първостепенно значение за политиката, която ще трѣбва България да следва въ бѣдше.

Другъ единъ боленъ въпросъ, който сжщо така занимава днесъ и правителство, и Парламентъ, и чиновническитъ канцеларии и почти цѣлия български народъ, това е пенсионниятъ въпросъ. Той вече не е въпросъ на пенсионеритъ, а е въпросъ държавенъ, бихъ казалъ, въпросъ социаленъ. Пенсионниятъ фондъ днесъ е окончателно изпразненъ, изчерпанъ. Отъ него не могатъ да се черпятъ приходи, които заедно съ удържкитъ отъ заплатитъ на държавнитъ служачи да могатъ да посрѣщатъ пенсиятъ. Цѣлата тежестъ за плащането на пенсиятъ днесъ е легнала върху държавата. Сумата, която е необходима за плащането на пенсиятъ, както самъ г. министърътъ на финанситъ я сочи, е къмъ 900 милиона лева, отъ които една голѣма частъ въ видъ на помощъ тежи върху държавния бюджетъ. Ако би се поискало нѣщо повече отъ държавния бюджетъ, ще бѣде почти невъзможно да се справимъ съ едно такова искане.

Но, г. г. народни представители, г. министърътъ на финанситъ ни дава известно успокоение за разрешението на този въпросъ. Както когато се дебатираше отговорътъ на тронното слово, така и сега, когато се дебатира бюджетътъ, или когато се дебатиратъ каквото и да е финансовъ въпросъ, всѣкога ще бѣде намѣсенъ и пенсионниятъ въпросъ и всѣкога ние чуваме стъ г. министра на финанситъ декларацията, че той е къмъ края на подготовката на единъ законопроектъ за уреждането на пенсионния въпросъ. Обаче и до днесъ ние нѣмаме този законопроектъ. Работиха различни комисии по него, но не виждаме още нѣщо установено, нѣщо реализирано. Правятъ се само общи из-

числения и г. министърът ни успокоява, че за предстоящата финансова година ще бъдат необходими само около 270 милиона лева помощ от държавата, за да могат да бъдат плащани пенсията през предстоящата финансова година.

Аз не знам, г. г. народни представители, какъ г. министърът на финансите си прави сметките. Според моите сведения, въ пенсионния фонд ние имаме суми — като изключим само онези суми, които са дадени на общините въ заем за постройка на училища и които носят 10% лихва. Тези суми, обаче, са 180—200 милиона лева, 10% върху тая сума — това прави 18—20 милиона лева. Вторият приход на пенсионния фонд — това са удържките 10% върху заплатите на сега служащите държавни чиновници. Общата сума на тия заплати се изчислява на 2.600.000.000 л. кръгло, 10% от които правят 260 милиона лева; като се прибавят и удържките от заплатите на общинските и окръжните чиновници — за пенсионния фонд ще се добие една сума от 300—350 милиона лева; и 20 милиона лева от лихвите — 370 милиона лева. Аз не виждам други източници, от където ще може да се добие остатъкът до 900 милиона лева. Но да кажем, че тази сума — аз я казвам — ще бъде 500 милиона лева. До 900 милиона лева, които са необходими, за да се посрещне изплащането на пенсията, държавата ще трябва да добави още 400 милиона лева. Друг би бил въпросът, г. г. народни представители, ако временните удържки от 10% върху заплатите на служителите, които ние създадохме съ закона, гласуван преди три месеца, би останал въ сила и за въ бъдеще. Ако външ от пенсионните удържки от 10% върху заплатите на държавните служители се направят, казвам, и други 10% удържки — по силата на закона, който споменах — тогава наистина можем да дойдем до положението, което изтъкна г. министърът на финансите: че държавата ще бъде принудена да търси само 250—270 милиона лева. Все пак, и това положение да би било реализирано, пенсионният въпрос си остава открит, защото няма събрани резерви, от които да плащаме пенсията на бъдещите пенсионери. Тези удържки, които днес се внасят от служителите, се изяждат и днес служащите чиновници сами остават въ една неизвестност за своето бъдеще. Какво ще стане съ тях, когато дойдат и те въ положението да бъдат пенсионери и да чакат подкрепа от държавата след своята дългогодишна служба по разните ведомства?

За да можем, г. г. народни представители, да имаме една ясна представа за това, по какъв начин ще може да се стабилизира пенсионният фонд, какъ ще намалим изходът от това задръстено положение, ние трябва преди всичко да знаем причините, които докараха изчерпването на пенсионния фонд. Пенсионният фонд, който въ миналото можеше не само да задоволи нуждите на пенсионерите, но и да остават известни излишци за капитализиране, днес не съществува и е въ невъзможност да посрещне нуждите на пенсионерите. Един от членовете на комисията, която се занимава съ този въпрос, няколко пъти вече се обажда въ пресата и сочи известни положения за неговото разрешение, които ще трябва наистина да се имат предъ видъ и от нас, народните представители, когато ще гласуваме — може би въ идущата Камара — закона за уреждане на пенсията.

Причините за разхищението на пенсионния фонд са няколко. Първата е: системата въ нашата държава за назначаване и уволнение на чиновническия персонал, а втората — малкият период от прослужени години и малката възраст, които по закона се изискват за пенсионирането на един държавен служител. Ако ние имаме голъм чиновнически кадър, това се дължи, от една страна, на системата въ нашето образование, както посочихъ то ва по-горе, и, от друга страна, на партийните борби въ миналото у нас, вследствие на което всъка една партия се е мъчила да създава свой чиновнически кадър, и когато е идвала на власт, е уволнявала заварените чиновници, като е настанявала на тяхно място свои партизани и довърени лица. По този начинъ чиновническият персонал се е увеличавал, като прослужените години, необходими за даване на пенсия, всъки е можелъ да си ги набави по единъ или другъ начинъ. Затова у нас се срещатъ пенсионери млади хора, съ 15—20 годишна държавна служба и къмъ 35—40 годишна възраст — тъкмо тогава, когато са въ разцветъ на своята житейска деятелност.

Ако ще искаме да избегнемъ това за въ бъдеще, ние ще трябва да погледнемъ на злото право въ очите, безъ разлика на партийни убеждения, и да се замислимъ много сериозно за създаването на единъ стабилизатор на държавните служители. Ако възрастта за пенсиониране се определи, да кажемъ, на 50—55 години и чиновникътъ ще

трябва да прослужи най-малко 30—35 години, то въ продължение на тия години нему ще се правятъ удържки за пенсионния фонд, безъ да могатъ да се изреждатъ дваматри чиновници на неговата служба и по този начинъ да се увеличава числото на пенсионерите.

Друга една причина, за да бъде изчерпанъ пенсионният фонд, е валоризирането на пенсията, безъ да се валоризира пенсионният фонд. Днес, когато определяме чиновническите заплати, ние ги валоризираме съобразно съ заплатите въ 1911 г.; взематъ се те за база и се умножаватъ на известни коефициенти, като се смята, че са валоризирани днес и приходите на ония, които посрещатъ разходите на държавата. И пенсията, казвамъ, се валоризира, взема се една определена база и се увеличава, обаче резервите на пенсионния фонд не се валоризираха и по този начинъ той бързо се стопи.

Друга една причина за издънването на пенсионния фонд, г. г. народни представители, това е сливането на трите пенсионни фонда — фонда на държавните служители, фонда на изборните чиновници и този на военнослужащите — което стана въ 1922 г.

Д. Икономовъ (д. сг): Това стана въ 1921 г., въ времето на г. Турлаковъ.

К. Томовъ (з): При това сливане, г. г. народни представители, на трите фонда, фондът на изборните чиновници дойде съ доста голъми резерви, но фондът на военнослужащите дойде съ голъмъ дефицитъ, и трябваше да се вземе отъ резервите на фонда на държавните чиновници отъ гражданското ведомство и отъ фонда на служителите при изборните учреждения, за да се покрие този дефицитъ. Освенъ това, понеже тогава, поради падането на българския левъ и поскупването на живота, съ тогавашните пенсии не можеше да се живее, увеличи се максималниятъ размеръ на пенсията до 3.000 л. Съ това увеличение на пенсията, г. г. народни представители, се даде една премия на много отъ пенсионерите, която достигаше до 60—70.000 л.

Д. Икономовъ (д. сг): 70.000 л.

К. Томовъ (з): . . . които пари се взеха пакъ отъ пенсионния фонд, и по този начинъ една голъма частъ отъ неговите резерви се изтеглиха, безъ да се потърсятъ начини и средства да се осигурятъ, било отъ държавата, било отъ другата, приходи на фонда, за да може събраните негови резерви да бъдатъ запазени и днесъ той да не се намира въ такова окаяно положение.

Д. Икономовъ (д. сг): Отъ пенсионния фонд се дадоха пари и за постройка на училища презъ земеделско време.

И. Петровъ (з): Той каза това.

К. Томовъ (з): Азъ го казахъ, и хубаво стана, че се даде поне една частъ отъ парите на фонда за постройка на училища, та днесъ тия пари донасятъ на държавата известенъ приходъ отъ лихви. Вие ме подсъщате съ апострофа си да отворя една малка скоба.

Ако се дадоха тогава частъ отъ парите на фонда на селските общини за постройка на училища, на свѣтилиците за пробуда на народното съзнание, то не бѣ отъ желание да се изядатъ парите на държавата, но защото общините не можеха да посрещатъ своите разходи, своите задължения. Все пакъ, обаче, тая сума не е загубена, тя е дадена на общини. А общините няма да изчезнатъ, колкото и да са въ лошо положение и единъ денъ пенсионниятъ фондъ ще търси отъ тяхъ дадените пари. Тия заеми не са като заеми, които се раздадоха на разни кооперации за постройка на жилища, отъ които кооперации днес се надава гласъ за намаление на лихвите, а нѣкои кооперации си позволяватъ да искатъ дори опрощаването на самите заеми, защото не могатъ да ги върнатъ на държавата. Не дай, Боже, единъ денъ можемъ да дойдемъ и дотамъ — да се опростятъ на разните кооперации дадените имъ отъ държавата заеми за постройка на жилища. Въ всѣки случай, дадените отъ фонда пари на общините за постройка на училища не са изгубени, защото все ще се намери единъ денъ какво да се вземе отъ тяхъ.

И последната причина за пропадането на пенсионния фонд, това е новиятъ законъ за пенсията, който се прокара въ 1926 г., съ който пенсията се удвоиха, даже и утроиха, като се определи максимална пенсия 5.500 л., а

така също се призна и правото да се получават две пенсии.

Всички тия причини докараха пенсионния фонд до това положение, въ което се намира днес.

Д. Икономовъ (д. сг): Докараха го до 200.000.000 л.

К. Томовъ (з): Въ всеки случай въпросът за пенсиите, ще повторя, не е само въпрос на пенсионерите — той е въпрос на държавата. Държавата трябва да търси изходът от това положение, за да може да покрива своите задължения към пенсионерите, които задължения тя е поела към тях, когато те са постъпвали на държавна работа като чиновници. Чиновникът, когато постъпва на държавна служба, знае, че, освен заплатата и други облаги, които му се дават, ще има право и на една подкрепа на старини от удържките, които ще му се правят върху заплатата.

Председателъ: (Звъни) Моля завършете, г. Томовъ.

И. Петровъ (з): Още 20 минути му остават да говори.

Министъръ В. Молловъ: Той самъ каза снощи, че има да говори още 20 минути.

К. Томовъ (з): Така че, г. г. народни представители, както е нерадостно положението на производителите в нашата страна, така също е нерадостно и положението на нашите държавни служаци, така също е несигурно, нестабилно и положението на пенсионерите. Съ една дума, въ всички области на нашия живот ние сме въ лошо положение — нѣкои казватъ въ криза, а азъ ще кажа въ бедствие — и всички съ общи усилия ще трябва да потърсимъ начинъ да излѣземъ отъ него.

Какви сѫ последствията отъ това лошо състояние въ нашата държава? Те сѫ налице.

С. Савовъ (д. сг): Най-напредъ киречената фабрика не работи така, както трябва да работи, не произвежда толкова, колкото може да произвежда, защото нѣма строежи.

К. Томовъ (з): Азъ се приспособявамъ съобразно условията на живота, но ти не се приспособявашъ съобразно условията на живота.

Г. г. народни представители! Отражение отъ това положение има и върху самата държава: бедно население, не може да плаща данъци, явяватъ се дефицити. Понеже ме подканятъ да привърша, нѣма да ви изнасямъ цифри и данни за недоимците въ постъпленията по разните пера на държавния бюджетъ — недоимъци и въ постъпленията отъ косвени данъци, и въ постъпленията отъ прѣки данъци, и въ постъпленията отъ всевъзможни такси и берии. Това отнема възможността на държавата правилно да развива своите функции, принуждава я да ги ограничава и да остава въ едно положение, което не може да се оправдае отъ нуждите на времето и изискванията на народа. Но азъ обръщамъ вниманието ви върху друго. За да бъдемъ въ това положение, има, както изтъкнахъ, международни причини. Това ние не го отричаме. България е единъ островъ изолиранъ, както острова на Робинзонъ Крузо, безъ връзки съ Западъ, съ културния святъ. Оная нова ера, както се изрази вчера г. министърътъ на благоустройството, която се открива тамъ и налага една коренна реорганизация и на системата на управлението, и на производството, не може да не се отрази и върху насъ — ние трябва да се съобразяваме съ международните условия на живота. Но има и специфични наши условия, които азъ изтъкнахъ и подчертахъ и, за да можемъ да ги преодолѣмъ, необходимо е ние да направимъ една коренна реорганизация на нашето държавно устройство, да го пригладимъ и по функции и по разходи къмъ условията, въ които е попадналъ нашиятъ държавенъ животъ. Вие виждате, какво правятъ другите народи. Не ние първи, а най-големите капиталистически държави, най-силните финансово държави, като Англия, като Франция, като Германия, като Италия заговориха за спестяване, за икономии. И светътъ бѣ изуменъ отъ смѣлата и неочаквана речъ на английския финансовъ министъръ, който заяви, че най-напредъ ще посѣгне да прави съкращения отъ главата, за да дойде и до съкращения въ разните функции на държавното устройство. Но днешното състояние на нашата страна, споредъ нашата преценка, се дължи и на финансовата и стопанска политика на днешното правителство.

Крахътъ въ нашата индустрия и търговия дойде просто катастрофално, непосредствено следъ реорганизацията на

оня банковъ институтъ — Народната банка, който въ продължение на 40—50 години подпомагаше развитието на нашата стопанска мощъ.

С. Савовъ (д. сг): Да, следъ реорганизацията на Народната банка, която бѣше обрана отъ тая индустрия!

К. Томовъ (з): Г. г. народни представители! Азъ не мога и тукъ да не призная, че е имало известни причини, които сѫ накарали правителството да извърши тая реорганизация. Азъ признавамъ, че ние не можехме да правимъ изключение, че не можехме да не приспособимъ нашия финансовъ и стопански животъ къмъ тоя на Европа, особено когато се постави на разрешение репарационниятъ въпросъ, когато това се свързва съ въпроса за нашето кредитиране отъ Европа и съ основаването на Международната репарационна банка. Ако ние по необходимостъ трябваше да извършимъ реорганизацията на Народната банка въ чисто емисионенъ институтъ, за да бъдемъ добре гледани въ странство, особено отъ онѣзи, които сѫ наши кредитори, за да гарантираме стабилността на нашия левъ, трябваше нашите управници, преди да извършатъ тая реорганизация, да подготвятъ условията или да създадатъ даже другъ държавенъ кредитенъ институтъ, който да поеме кредитирането на стопанските отрасли у насъ — на търговията, на индустрията и земледѣлието. Такъвъ новъ кредитенъ институтъ у насъ не бѣ създаденъ и затова следъ реорганизацията на Народната банка дойде катастрофата, дойде и нѣщо по-страшно, което ще ни мѣчи дълги години, което ще тормози и бъдещите правителства, ще свързва рѣцетъ имъ и те нѣма да бъдатъ свободни въ своята финансова и стопанска политика — дойде финансовиятъ контролъ, дойде контролътъ на желѣзниците, дойде контролътъ и въ областта на Парламента. Това е единъ печаленъ фактъ, който дойде катастрофално да засили тежкото положение въ което се намираме.

Но, г. г. народни представители, ние не трябва да губимъ куражъ.

С. Савовъ (д. сг): Така кажи!

К. Томовъ (з): Положението е тежко, това всички признаваме, отъ единия до другия край на Парламента. Но ние трябва да бъдемъ съ пълната увѣреностъ, че България може да бъде спасена, че тя трябва да бъде спасена; съ общи усилия, чрезъ сътрудничеството на всички, ние ще можемъ да намеримъ начинъ да излѣземъ отъ това тежко положение, въ което сме и да начертаемъ нови хоризонти предъ българския народъ.

Какво ни налага днешниятъ моментъ? Какво трябва да направимъ, за да можемъ да се справимъ съ тежкото положение, въ което сме, и да отидемъ напредъ? Ще конкретизирамъ това въ нѣколко точки. Първо, ние трябва да създадемъ стабилни източници на приходи за нашите държавни нужди. А стабилни източници на приходи ще създадемъ, когато направимъ съответните съкращения въ нашия държавенъ бюджетъ, за да можемъ да облекчимъ данъчните тежести на стопанските съсловия да ги оставимъ те свободно да могатъ да заздравятъ най-напредъ себе си, защото заздравени стопанските съсловия — заздравено е българското земледѣлие, българската търговия, българската индустрия и българските занаяти. Ние ще стѣпимъ тогава на здрава основа и ще можемъ да чертаемъ съ спокойствие бъдещия път на нашата държава, на нашия народъ. А ние ще можемъ да заздравимъ основата, която днесъ е разколебана, която днесъ е въ сътресение, отъ което сътресение трепери цялата държава, когато намалимъ данъците, днешния голѣмъ лихвенъ процентъ и излишните разходи, а азъ бихъ казалъ, и когато съкратимъ и частъ отъ разходите за културните нужди на държавата. Г. г. народни представители! Ние изживѣхме единъ 7-годишенъ периодъ на войни. Презъ този периодъ почти всички функции на държавата бѣха спрѣли, освенъ тая да бранимъ държавата на полето на честта и да създаваме богатства вътре въ страната за издържката на фронта.

С. Савовъ (д. сг): Жените и децата тогава работѣха.

К. Томовъ (з): Да. Ти ме подкрепяшъ. Тогава жените и децата работѣха. Тогава ние създавахме въодушевено материални блага, за да издържимъ на фронта, за да издържимъ една война. Днесъ, съ огледъ на положението, въ което сме ние, ще трябва да ги спремъ, за да облекчимъ българския данѣкоплатецъ, за да може той да се закрепни. А когато той се закрепни, ще се закрепни и осно-

вата на държавата, ще настъпи стабилност въ приходите на държавата.

Второ. Днешният момент налага създаването на една стопанска система за нашето развитие. Аз и снощи казах, че ние, макар да сме земеделска страна, макар че флото наше държавно съществуване, главно нашият търговски баланс, да се гради върху земеделското производство, много малко внимание сме обръщали върху него. Може би такива да бяха условията на международния пазар и нуждите на държавата. Но днес, когато виждаме индустриални, капиталистически, държави да слагат въ центъра на своята политика въпроса за повишаване на земеделското, на селското стопанство, ние, българите, които сме дребно селско-стопанска държава, ще трябва още повече, при днешното положение, да стоимъ това.

Аз и снощи казах, че ще трябва да конкретизираме и задачите на нашето земеделско стопанство, ако искаме да го направим център на нашата стопанска политика. От днешния бюджет виждаме, че и самото правителство се колебае по този въпрос. Въ миналогодишния бюджет се предвиждаше за Министерството на земледелието кредитъ отъ 500 и толкова милиона лева, а въ настоящия бюджет кредитът по това министерство е намаленъ съ 210 милиона лева. Това е едно колебание. Може би новите насоки, които новият министър на земледелието иска да открие въ областта на нашето земледелие, да могат да се задоволят съ тези средства. То е добро.

Министър В. Молловъ: И старият бюджет нѣмаше тези средства, а имаше разходъ 288 милиона лева и приходъ 51 милиона лева. Тамъ е съкращението — една фиктивна цифра сега става реална.

К. Томовъ (з): Въ всеки случай, г. министре на финансите, Вие знаете, че при миналите бюджети тукъ ставаха препирни по метода за изразходването на тези средства; дори внесоха се два бюджета — единиятъ приетъ отъ Министерския съветъ, а другиятъ съставенъ отъ министъра на земледелието, който искаше да прокара своята земеделска политика, нуждаеща се отъ по-големи средства. Това бѣше едно схващане за насоките на нашата земеделска политика. Но ако ще трябва да конкретизираме задачите на нашето земеделско стопанство, това трябва да стане съ огледъ на същите съображения, които посочихъ и снощи.

Г. г. народни представители! Ние трябва да видимъ най-напредъ за какво ще създаваме, а тогава да определимъ, какво ще създаваме. Ако въ миналото въ нашето земеделско производство преодоляваше системата на зърненитъ храни, то бѣше, защото близките до насъ пазари поглѣщаха това производство. Днесъ виждаме, че то не се поглѣща; напротивъ, стоимъ изолирани въ това отношение и сме принудени да насочимъ нашето развитие въ други стопански области, близки къмъ земеделското производство. Но тукъ трябва да бъдемъ внимателни, за да не изпадне въ онова положение, за което снощи г. Стоименъ Савовъ казваше: „Засѣлъ нива, израсла една педя, но като видѣлъ, че въ едно село влѣзли 50—60 милиона лева отъ грозде, обръща нивата и прави лозе“. Да, животътъ подсказва това. Отъ редъ години нашитъ земеделски катедри, земеделски училища, агрономи съветватъ селянитъ да рационализиратъ своето стопанство, като се отдадатъ на индустрии, преработващи земеделскитъ произведения, и на скотовъдство. Трѣбва, обаче, да внимаваме да не изпадне тукъ въ грѣшки. Често пѣти, когато отиваме да слушаме сказка отъ нѣкой агрономъ или отъ нѣкой посветенъ въ земеделската област пионеръ, чуваме да казва: „Вземете за примѣръ Дания“. Наистина, Дания е земеделска страна, но тя изнася не зърнени храни, а животински продукти. И защо ги изнася? За това ли, че въ тяхъ е съсредоточила производството си, или защото по-напредъ е осигурила пазари за него вследствие положението си между две големи индустриални държави — Германия и Англия — които поглѣщатъ маса животински продукти, като яйца, масло, сирене и пр.? И ние, преди да осигуримъ пазари, преди да сме сигурни, че това, което ще произведемъ, ще се плазира, не трѣбва така само съ проповѣди, съ гласуване на кредити и съ вървене жумишката да възприемемъ такава организация. Азъ не конкретизирамъ. Ние ще имаме случай, чрезъ нашия другаръ г. Славчо Дръновски по бюджетопоекта на Министерството на земледелието да конкретизираме нашитъ схващания за политиката на това министерство. Азъ само предупреждавамъ за необходимостта отъ це-

лесобразност, отъ планомерност въ изработването на стопанския планъ за нашето развитие.

На последно мѣсто, за да можемъ да се отдадемъ на спокойно вътрешно творчество, за да може министърътъ на финансите спокойно да търси начини, чрезъ които да намали разходите и да организира нашата държава, ние трѣбва да имаме вътрешенъ миръ, вътрешенъ редъ, който да дава спокойствие и възможност за работа и за творчество. Може би ще ми се възрази отъ управляващитъ срѣди, че миръ и спокойствие царува въ държавата. За голѣмо съжаление, нито мога да се съглася съ това, нито бихъ желалъ да се поддържа тази теза отъ нѣкоя страна. Както признахме, че съ общи усилия трѣбва да търсимъ изходъ отъ тежкото положение, въ което се намиратъ всички категории отъ нашето население, така и тукъ ще трѣбва да се съгласимъ, че нашата държава не е още успокоена, че онова, за което говори г. Мушановъ, не е празна приказка, а е действителност, гола истина, а именно, че у насъ съществува вътрешно боричкане, вътрешно дебене, вътрешенъ двубой на открити фронтове.

Т. Кожухаровъ (д. ср.): Кѣде ли го нѣма туй нѣщо?

К. Томовъ (з): Г. председателятъ на Народното събрание и г. министър-председателятъ вчера или днесъ сж получили единъ анкетенъ протоколъ, придруженъ съ писмо, по тази станала банална случка съ кмета въ с. Борованъ. Не искамъ да се спирамъ върху самата случка. Нека г. министърътъ на вътрешнитъ работи направи своята анкета и даде разпореждания за търсене отговорност отъ онѣзи, които сж я извършили. Нѣма да ви занимавамъ и съ самия протоколъ на анкетната комисиия, състояща се отъ представители на всички политически партии въ Бѣлослатинска околия, защото той е сраменъ за българската парламентарна държава. Но ще се спра на писмото, което придружава този протоколъ. Въ това писмо се прави едно предупреждение отъ българни патриоти, хора, на които гърдите сж окичени съ ордени за храброст за пазене независимостта на нашата държава, хора, принадлежащи къмъ така нареченитъ легални партии. И за забелязване е, г. г. народни представители, именно духътъ, който вѣе въ това писмо. Тамъ има пълно отчаяние, пълно обезвъряване. Тамъ тези хора се питатъ: „Най-после, какжде?“ Ако ние, водачитъ, се питаме „какжде“, какво ще кажемъ за нашитъ съмишленици, които сж подъ постоянната пресия на влияния отъ всевъзможни страни, съ всевъзможни аспирации?

Г. г. народни представители! Недейте да си затваряме очитъ, недейте да смѣтаме, че положението е спокойно. Напротивъ, има всички признаци и всички симптоми на единъ тътнежъ, на едно бумтение, което не е въ интереса, нито на тези тукъ (Сочи дѣсницата), нито на онѣзи тамъ (Сочи лѣвицата), нито на държавата. Наистина, ще трѣбва да констатираме печалния фактъ, че нашата държава преживѣ събития, които едва ли не я доведоха до катастрофа, събития, които се разразиха въ изправенитъ единъ срещу другъ два фронта въ нашата държава. А кои сж тези два фронта?

Председателятъ: Казахте, че ще свършите.

К. Томовъ (з): Азъ сега ще спра, а ще използвамъ разискванията по бюджетопоекта на Министерството на вътрешнитъ работи, за да кажа нашата дума за изхода отъ това тежко положение, въ което се намира държавата — и въ стопанско, и въ финансово, и въ политическо отношение. Понеже ме предупреждаватъ да свърша, запазвамъ си правото тогава да посоча мѣрките, защото, г. г. народни представители, само съ констатации, само съ охарактеризиране на положението, работата не се свършва. Не е достатъчно лѣкарьтъ само да опредѣли диагнозата на болния, не е достатъчно само да констатира причинитъ, които сж го довели до това болезнено състояние, но неговъ дължностъ, бихъ казалъ, неговъ героизъмъ е да опредѣли рецептата и условията, които ще докарать болния до здраво, до нормално положение. И ние, когато сме изправени предъ законодателнитъ избори не трѣбва да се ограничаваме само съ въпроса, кой да произведе изборитъ и по коя избирателна система, а ще трѣбва да излѣземъ съ ясно установени разбирания, бихъ казалъ платформа, и да заявимъ на българския народъ, да заявимъ и на другитъ фактори въ името на какво трѣбва да се произведатъ предстоящитъ законодателни избори, въ името на какво да потърсимъ довѣрието на българския народъ. Това, казвамъ, ще го направя, при разискванията по бюджетопоекта на Министерството на вътрешнитъ работи. (Ръжкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателят: Има думата народният представител г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д. ср): Понеже сж говорили повече отъ десет оратори, за да не изпадне въ положението на Софийския окръженъ съветъ, азъ правя предложение да се прекратятъ дебатитъ. Народнитъ представители приказватъ тукъ, а не отиватъ въ бюджетарната комисия да съдействуватъ за изграждането на бюджета. Ето защо, моля, да се прекратятъ дебатитъ.

Председателят: Досега сж говорили 15 души. Тѣзи парламентарни групи, които не сж се изказали, ще иматъ възможност да се изкажатъ. Ще иматъ думата г. г. Тома Константиновъ, Илия Георговъ и д-ръ Руменовъ.

Моля г. г. народнитъ представители, които сж съгласни да прекратимъ дебатитъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема

Има думата народният представител г. Тома Константиновъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Нѣма кворумъ, г. председателю, за да се гласува предложението.

К. Лулчевъ (с. д): Вие формално не можете да прекратите дебатитъ, защото нѣма кворумъ.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ср): Все за дреболии!

К. Лулчевъ (с. д): Не е дреболии. Съберете си болшинството. Защо предизвиквате? И тъй ще говорятъ записанитъ оратори.

Т. Константиновъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато се разглежда бюджетопроектътъ на държавата, критикува се общата политика на правителството. При острата стопанска криза, която преживява България, отчасти вследствие отъ общата, съзвѣтна криза, не може да се оставятъ безъ обстойно обсъждане стопанскитъ и финансови въпроси, които интересуватъ Народното събрание и съ които е свързано положението на страната. Днесъ въ Европа и въ свѣта бушува една остра стопанска криза, която се проявява различно, споредъ мѣстнитъ условия въ разнитъ държави. Характерното явление, което се забелязва най-вече днесъ, като послѣствие отъ стопанската криза, е голѣмата безработица, която съществува въ голѣмитъ индустриални държави, като Англия, Германия, Австрия и Америка. Тя е вземала днесъ нечувани размѣри. Около този въпросъ се огъватъ редъ правителства въ Англия, Германия и Америка. Днесъ въ Германия има близо 5 милиона души безработни, и споредъ извѣстията на германския финансовъ министъръ Дитрихъ, Германия харчи 3 милиарда златни марки за тѣхъ, които правятъ 50 милиарда български лева. Това е едно грамадно състояние, грамадно богатство, което германската държава, заедно съ германскитъ общини и отдѣлнитъ автономни управления, харчатъ за издръжката на грамадната маса безработни. Англия сжщо преживява стопанска криза. Тамъ се наброяватъ 3 милиона безработни, и днесъ английското правителство, което е работническо правителство, си поставя голѣмата задача да разреши тази проблема. Днесъ въ Германия, Англия и Америка стоятъ за разрешение тия голѣми проблеми и никой не вижда, какво ще бѣде гѣхното правилно разрешение. Днесъ, по едно съвпадение, въ парламентитъ на по-голѣмитъ държави, Франция, Англия и Германия, се дебатиратъ бюджетътъ на държавата и въ връзка съ него се дебатиратъ въпросътъ за голѣмата свѣтовна стопанска криза.

Следъ като изказахъ тия общи мисли, г. г. народни представители, желая да обърна вниманието ви върху обстоятелството, че въ България свѣтовната стопанска криза се проявява по особенъ начинъ, тъй като въ голѣмата си частъ България е земеделска държава. У насъ селското население съставлява 80% отъ цѣлото население въ страната. И поради обстоятелството, че кризата е предизвикана отъ свръхпроизводство на земеделски произведения, преди всичко, за това именно у насъ кризата се чувствува най-силно отъ селското население. И именно отъ тази изходна точка ние трѣбва да трѣгнемъ, когато бихме желали да критикуваме било бюджета, било всички финансови и стопански мѣроприятия, които правителството взема или трѣбва да вземе, за да облекчи положението, стопанско и финансово, на българския народъ — че у насъ страда най-вече селското производително население, което се занимава съ най-важния поминѣкъ въ нашата страна, върху който се крепи нашето национално

богатство, нашето съществуване като държава. Ето защо азъ трѣгнахъ оттукъ, за да мога да бѣда поясненъ впоследствие, когато ще разкритикувамъ този въпросъ, че е време нашата държава да положи повече грижи за нашето земледѣлие. И това трѣбва да го говоримъ не отъ демагогия, но защото тамъ е залогътъ за бѣдешето на нашата държава, тамъ е залогътъ за увеличението на нашето национално богатство, на нашия общъ националенъ доходъ, тамъ е залогътъ за гарантиране на бѣдешитъ условия за българската култура и цивилизация и за правилния развой въ всѣко отношение на нашия народъ. Защото, ако съдите по проявитъ на общата стопанска криза у насъ, вие ще видите, че днесъ селското население е отчаяно отъ лошитъ изгледи на стопанската криза, тъй като, както виждаме, никой не е компетентенъ да каже колко тя ще продължава.

Когато социалиститъ критикуватъ капитализма, тѣ изхождатъ отъ базата, че кризитъ сж едно аномално явление въ развой на капитализма, че кризитъ докарватъ свръхпроизводство и хаосъ въ производството и разпредѣлението. Схващането на идеалистичната политическа икономия е, че кризитъ сж едно нормално явление въ развой на капитализма, които даватъ новъ тласкъ къмъ създаване на нови стопански блага, къмъ творчество, еволюция.

Тия общи мисли азъ казахъ, за да бѣда поясненъ впоследствие, когато ще навлѣза въ подробноститъ.

Г. г. народни представители! Когато се обсъжда бюджетопроектътъ на държавата, особено днесъ — азъ казахъ и по-рано — не може да се разсмѣждава правилно, безъ да бѣдатъ разяснени преди всичко два въпроса: стопанскиятъ въпросъ и финансовиятъ въпросъ. Г. министърътъ на финанситъ има любезността да направи едно обстойно изложение. Той ни отрупа съ много цифри, които, споредъ мене замѣглиха неговото изложение, защото цитирането на толкова много цифри въ едно изложение, като неговото, въ продължение на два-три часа не може да даде ясна представа за това, което той желае да каже. Но понеже на цифритъ трѣбва да се противопоставятъ цифри, и азъ съ моитъ скромни сили събрахъ цифри, чийто езикъ азъ разбирамъ другояче, а не както г. министърътъ на финанситъ.

Азъ ще прочета нѣколко пункта отъ търговския балансъ, за да видите разликата между износа и вноса на България презъ 1928, 1929 и 1930 г., като посоча цифри за отдѣлнитъ браншове и артикули, които се изнасятъ и внасятъ.

Г. г. народни представители! Отъ тия цифри вие ще видите, че презъ 1930 г. България е изнесла по количество два пѣти повече стоки, а по стойностъ — по-малко, отколкото предшестващата година. Това е едно указание, че макаръ нашиятъ износъ да е засиленъ много по количество, по стойностъ ние сме получили наполовина по-малко. Това се дължи на обстоятелството, че ние изнасяме най-вече земеделски произведения, и на това, че нашиятъ износъ по стойностъ е намаленъ съ 50%. Настѣпи едно обедняване на нашето селско население, защото постѣпиха 50% по-малко чужди дивизи и пари въ България и защото не можахме да подобримъ вътрешнитъ условия, за да може да настѣпи едно съответствие между ценитъ на земеделскитъ произведения и ценитъ на индустриалнитъ произведения. Презъ 1928 г. България е изнесла 20.799.613 кгр. пшеница за 159.632.987 л. Презъ 1929 г. вече има едно намаление въ износа на пшеница съ близо 17.000.000 кгр. Презъ 1929 г. сме изнесли 3.073.178 кгр. пшеница за 21.733.145 л.

Г. г. народни представители! Характерна е 1930 г., презъ втората половина на която падатъ много ценитъ на зърненитъ произведения. Презъ 1930 г. — която държи рекордъ въ износа за пшеница — ние сме изнесли почти 12 пѣти повече, отколкото презъ 1929 г. — 39.012.033 кгр. за 144.094.218 л. Въ сравнение съ 1928 г., презъ 1930 г. ние сме изнесли почти два пѣти повече пшеница по количество, но сме получили по-малко по стойностъ. Г. г. народни представители! Това иде да подчертае ясно предъ васъ, че ние сме загубили 50% отъ стойността на земеделскитъ произведения, които ние изнасяме.

Характерно е, че е намалѣлъ и износътъ на тютюна. Презъ 1928 г. сме изнесли 22.904.622 кгр. тютюнъ на стойностъ 2.111.732.533 л.; презъ 1929 г. сме изнесли 18.877.845 кгр. на стойностъ 2.672.462.208 л. Презъ 1930 г. има извѣстно поевтиняване на тютюна. Изнесени сж 22.312.068 кгр. на стойностъ 2.544.390.870 л.

Азъ нѣма да цитирамъ повече цифри, макаръ че ги имамъ, защото не искамъ да отрупвамъ вашата паметъ съ цифри и не желая да замѣглявамъ мисълта си въобще по стопанската криза въ България и по бюджета.

Но онова, което е характерно през 1930 г., г. г. народни представители, то е, че ние имаме голѣм износ на птици. Въ 1928 г. сме изнесли 645.392 кгр. птици на стойност 37.501.850 л. А през 1930 г. сме изнесли 1.221.424 кгр. птици на стойност 73.330.991 л., значи, близо 40.000.000 л. повече. Това явление въ нашия износ е характерно и трѣбва да се отбележи, когато ние ще правим стопанска политика въ България и когато ще предприемаме редъ мѣроприятия, за да тласнемъ нашето земледѣлско производство напредъ.

Отъ посоченитѣ цифри се вижда, че презъ 1930 г. износътъ на България по количество, взети всички стоки заедно — тѣзи, на които ценитѣ не сж паднали, и на тѣзи на които ценитѣ сж паднали — е два пѣти по-голѣмъ; имаме почти двойно по-голѣмъ износъ по количество, а сме получили два пѣти по-малка сума отъ този износъ. Презъ 1929 г. България е изнесла общо 299.393.024 кгр. на обща стойност 6.097.356.019 л. А въ 1930 г. общиятъ износъ възлиза на 532.064.025 кгр. на стойност 5.927.799.871 л., значи, сж 169.556.148 л. по-малко, въпрѣки че по количеството износътъ е сж 232.671.001 кгр. повече. Значи, изнесенитѣ стоки презъ 1930 г. сж два пѣти повече по количество отъ изнесенитѣ презъ 1929 г., а почти на равна стойностъ сж изнесенитѣ презъ 1929 г.

Едно друго характерно явление, г. г. народни представители, е това, че презъ 1929 г. нашиятъ вносъ стига 8.162.017.018 л., а въ 1930 г. пада на 4.605.095.645 л., или по-малко вносъ 3.556.921.373 л. Това говори за катастрофално падане на нашия вносъ, а това не е нормално явление, както и да го обясняватъ компетентнитѣ хора. Споредъ финансовата наука, споредъ икономическата наука, единъ такъв преломъ въ количеството и стойността на вноса въ България, е едно явление аномално, да не кажа, катастрофално. Това говори, че вносътъ у насъ не е регламентиранъ сж огледъ на нашиятъ интереси, че у насъ влизатъ стоки безогледно, безъ да може правителството да вземе мѣрки да спре такъв единъ грамаденъ, катастрофаленъ вносъ, какъвто е билъ тоя презъ 1929 г. Азъ намирамъ, че това явление трѣбва да ни поучи въ смисълъ, че въ бъдеще да не позволяваме единъ вносъ катастрофаленъ, а да вземаме специални мѣрки за ограничението му.

Г. г. народни представители! Г. министърътъ на финанситѣ сжщо каза, че ние имаме единъ неблагоприятенъ платеженъ балансъ сж около 420 милиона лева дефицитъ.

Ще ви дамъ цифри, за да видите какъ кредитътъ се компрометира презъ 1930 г. и какъ катастрофално е застрашено положението на търговцитѣ. Въ 1927 г. имаме протестиранни полици 198.845, за 1.585.034.140 л.; въ 1928 г. — 199.599, за 1.431.894.841 л.; въ 1929 г. — 247.528, за 2.123.415.145 л. Въ 1930 г. пъкъ имаме вече полѣмо увеличение на протестиранитѣ полици, което показва, че кризата въ България е засегнала силно търговското съсловие — 354.185 протестиранни полици, за 3.008.309.617 л. Значи, протестиранитѣ полици, въ брой и по стойност, отъ 1927 г. до 1930 г. се увеличаватъ близо 3 пѣти. Като знаемъ, че циркулирашитѣ монети въ България сж около 3.000.000.000 л., а протестиранитѣ полици въ 1930 г. повече отъ 3.000.000.000 л., можемъ да си представимъ, г. г. народни представители, доколко търговцитѣ сж поставени въ невъзможностъ да плащатъ своитѣ задължения. И тази невъзможностъ на търговцитѣ да плащатъ повлича всички стопански браншове, цѣлия нашъ стопански животъ къмъ проваляне, да не кажа, къмъ катастрофа.

Ще ви цитирамъ, г. г. народни представители, още нѣколко цифри, за да видите какво е положението на българския търговецъ. Въ 1920 г. сме имали въ България 9 несъстоятелности, въ 1929 г. — 107, а въ 1930 г. — 224. Дадени мораториуми въ 1930 г. — 395. Като смѣтнете, г. г. народни представители, че окръжнитѣ сждилища провеждатъ една политика да не обявяватъ въ несъстоятелностъ търговцитѣ, понеже спирането на платкитѣ отъ страна на търговцитѣ въ годинитѣ презъ и следъ войната и особено напоследъкъ е обикновено състояние, азъ мога да кажа, безъ да сбъркамъ, като твърдя това, че у насъ днесъ всички търговци сж въ положение на спиране платкитѣ. Явно е, г. г. народни представители, че за да спасимъ нашата търговия, че за да спасимъ нашата индустрия и нашето земледѣлие, налагатъ се мѣроприятия решителни, радикални. Не можемъ да оставимъ ние свободната игра на стопанскитѣ сили да разреши тази голѣма проблема, защото България е малка държава и не може да удържи силната конкуренция на голѣмитѣ, силнитѣ, мощнитѣ държави. България е закъснѣла въ стопанско отношение държава и не можемъ да оставимъ на частната инициатива и на свободната конкуренция между отдѣлнитѣ фирми и търговски предприятия, както и на свободната игра на

икономическитѣ сили, разрешаването на тази важна проблема. Азъ смѣтамъ, че на държавата се налага най-малко една икономическа интервенция въ полза на всички стопански категории. Вие си спомняте, че когато ние тукъ протестирахме за вноса на сръбското жито презъ м. априлъ 1930 г. и искахме да не се позволи тоя вносъ да нахлува въ България, тогава г. Ляпчевъ сж насмѣшка каза, че е необходимъ, че е полезенъ за нашия консоматоръ, че не е опасенъ, защото въ България има недостигъ на зърнени храни. Ако, обаче, сравните тогавашното положение сж сегашното, ще видите колко малко е предвиждало нашето правителство лошитѣ послѣдствия и колко малко е било то годно да вземе мѣрки да се спре нахлуването въ нашата страна на тази страшна стопанска криза, която безспорно има свѣтовенъ произходъ.

Г. г. народни представители! Азъ имамъ още малко цифри да цитирамъ, за да бжде по-ясенъ въ мисълта си, но преди това, отъ цифритѣ, които цитирахъ, ще направя едно заключение. Азъ казахъ и твърдя, че бюджетътъ, който внася г. министърътъ на финанситѣ, не е направенъ сж огледъ да помогне на страдащото население, на страдащитѣ отъ стопанската криза социални категории. Той е безпомощенъ да помогне на когото и да било изъ сръдата на страдащитѣ социални категории, на стопанскитѣ съсловия. Сж нищо не може тоя бюджетъ да облекчи положението на страдащитѣ стопански категории или най-малко, да бжде насоченъ къмъ подпомагане на едно развѣтие за по-добро бъдеще, защото, първо, ще трѣбва да правимъ икономии, и, второ, текущиятъ бюджетъ е сключенъ сж дефицитъ.

Азъ нѣма да критикувамъ въ подробноститѣ бюджетопроекта, внесенъ отъ г. министра на финанситѣ. Ще използвамъ само нѣколко цифри, за да видите, г. г. народни представители, че бюджетътъ за 1930/1931 финансова година — макаръ г. министърътъ на финанситѣ да ни успокоява — ще свърши сж голѣмъ дефицитъ — надъ милиардъ лева. Нѣщо повече: може да свърши катастрофално. Г. министърътъ на финанситѣ ни успокояваше, че сж постъплението на прихода отъ 800.000.000 л. отъ насичането на размѣнни монети, които се пуснаха въ обръщение въ България, ще можемъ да намалимъ заплашващитѣ дефицити по текущия бюджетъ. Обаче да не сж забравя, че този приходъ не е редовенъ приходъ въ нашия бюджетъ; той не е билъ предвиденъ — той е случаенъ, той е извънреденъ. Па нека се помни още и това, че приходътъ, който се получава отъ насичане на размѣнни монети, не е приходъ; това е заемъ, който държавата сключва отъ населението, защото това е монета фидусерна, монета, която нѣма реална стойностъ, която се движи благодарение на златното покритие и благодарение довѣрието, което има народътъ къмъ нашата монета. Ако изразимъ новитѣ размѣнни монети въ злато, тогава приходътъ отъ тѣхното насичане нѣма да бжде 800.000.000 л., а ще бжде много по-малко. Заради това азъ смѣтамъ, че не може да се разчита на такъв единъ приходъ, за да покриваме единъ голѣмъ дефицитъ по бюджета за 1930/1931 г.

(Подпредседателътъ В. Димчевъ заема председателското мѣсто).

Г. г. народни представители! Ще ви дамъ нѣколко цифри за предвиденитѣ и постъпилитѣ приходи по двѣтъ глави — прѣки и косвени данѣци — отъ приходния бюджетъ за 1930/1931 г., за да видите, че г. министърътъ на финанситѣ очаква да постъпятъ за последнитѣ три месеца — януарий, февруарий и мартъ — грамадни суми, които сигурно нѣма да постъпятъ.

Отъ данѣкъ занятие по бюджета за 1930/1931 г. е предвидено да постъпятъ 250.000.000 л. и отъ поземеленъ данѣкъ — ниви, лозя, гори, овощни градини, ливади и др. — 350.000.000 л. Отъ 1 априлъ до 31 декемврий 1930 г., значи, за 9 месеца, сж постъпили отъ поземеленъ данѣкъ всичко 70.341.927 л.; оставатъ да постъпятъ около 280.000.000 л. За сжщото време отъ данѣкъ занятие сж постъпили 159.214.751 л.; оставатъ да постъпятъ около 90.000.000 л. Цифритѣ за други прѣки данѣци нѣма да ви казвамъ, понеже не желая да ви отегчавамъ сж цифри.

Всичко по глава първа — прѣки данѣци — е предвидено да постъпятъ приходи 942.000.000 л., а за 9 месеци сж постъпили 406.613.642 л.

По глава втора — косвени данѣци. Отъ мита на вносни стоки и процентовъ сборъ, по бюджета за 1930/1931 г. сж предвидени да постъпятъ 1.200.000.000 л., а за 9 месеци сж постъпили 593.647.543 л. Прескачамъ другитѣ косвени данѣци.

Общо по глава втора — косвени данѣци — сж предвидени да постъпятъ 2.731.000.000 л., а сж постъпили за 9 месеца 1.693.244.833 л. Значи, отъ косвени данѣци се очакватъ да постъпятъ повече отъ единъ милиардъ лева

само през последните три месеца на настоящата бюджетна година.

Общо взето, по бюджета за 1930/1931 г. се предвижда да постъпят 6.999.880.000 л., а сж постъпили за 9 месеца 4.179.586.853 л. Това показва, че 2.820.293.147 л. се очакват да постъпят за последните три месеца — януарий, февруарий и мартъ.

Г. г. народни представители! Азъ можахъ да се снабдя съ едни чисто официални сведения, които ще ви прочета. Къмъ 31 януарий 1931 г. нашето население има да дължи на държавата за данъци 3.285.755.162 л. За същото време презъ 1930 г. нашето население е дължало на държавата за данъци 2.241.076.574 л. Значи, за единъ периодъ отъ една година — 31 януарий 1930 г. до 31 януарий 1931 г. — данъцитъ, дължими отъ населението къмъ държавата, сж се увеличили близо съ 1.000.000.000 л. Презъ месецъ януарий 1931 г. сж постъпили прѣки данъци 64.938.078 л. заедно съ боноветъ, които се получаватъ отъ покупка на храни отъ Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни. Презъ месецъ януарий 1930 г. е постъпила по-голяма сума отъ прѣки данъци въ държавната хазна — 70.891.390 л.

Презъ месецъ февруарий 1931 г. сж постъпили отъ прѣки данъци 113.351.350 л., а презъ месецъ февруарий 1930 г. — 124.910.689 л. Това показва, че презъ месецъ февруарий т. г., макаръ Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни да е засилила своята дейность, имаме едно голѣмо намаление на постъпленията отъ прѣки данъци.

Само отъ бандеролъ презъ месецъ февруарий т. г. сж постъпили 18 милиона лева по-малко. Сжщо така грамадно е намалението на постъпленията и отъ данѣка върху тютюна и отъ акцизитъ.

Когато предстоятъ да постъпятъ, г. г. народни представители, отъ прѣки и косвени данъци 2.820.263.147 л.; когато имаме данни, че постъпленията въ държавната хазна отъ прѣки и косвени данъци намаляватъ; когато знаемъ, че постъпленията отъ данъци, въ прѣки покупката на храни отъ Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни отъ селското население срещу бонове, които постъпватъ въ държавната хазна за изплащане данъцитъ на населението, намаляватъ — азъ предвиждамъ и чувствавамъ, че бюджетътъ за 1930/1931 г. ще свърши съ дефицитъ надъ единъ милиардъ лева. Успокоенията на г. министра на финанситъ не сж за мене задоволителни. Азъ смѣтамъ, че въ това отношение ние стоимъ предъ едно некрасиво бъдеще, че Демократическиятъ сговоръ е изправенъ предъ въпроса вече не да се бори съ фронтове и крайни течения, а предъ разрешаването на единъ голѣмъ проблемъ — за постъпленията въ държавната хазна.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): И да ликвидира всичко, каквото вие докарахте.

Т. Константиновъ (нац. л.): Моля Ви се, ще Ви отговоря. Нашата партия не е партия, която има връзки на отговорноститъ съ миналитъ либерални партии. Ние живѣемъ съ съзнанието и дълга да направимъ корекции. Ние чувствуваме задължението, че само чрезъ поправки, съ корекции на миналото ще се открие пътятъ къмъ правилното развитие на българската държава, къмъ просперитетъ и напредѣкъ на българския народъ. Ние живѣемъ съ това съзнание, боримъ се, работимъ въ тая насока и даваме жертви. Ние желаемъ и вие да разберете, че въ това отношение трѣбватъ общи усилия.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Точно тъй.

Т. Константиновъ (нац. л.): Нашата партия, освободила се отъ миналото, търси своитъ задачи въ бъдещето на България и въ успѣха на българския народъ. Ние сме готови да правимъ жертви за радикални корекции, защото знаемъ, че за дветъ национални катастрофи въ миналото сж отговорни всички партии. Както е отговорна Либералната партия, така е отговорна и Демократическата партия, така е отговорна и Народната партия за катастрофата въ 1913 г. Нека всички признаемъ грѣшкитъ си въ миналото и имаме дълбокото съзнание, че трѣбватъ корекции въ тоза отношение, че трѣбва да се правятъ жертви отъ всички партии и отъ всички общественици. Така разбираме ние своя дългъ и затуй казваме, че само съ съзнанието на необходимостта за поправяне на грѣшкитъ на миналото и само съ способността да правимъ жертви въ нашата обществена дейность ние ще можемъ да скъсваме съ това минало и ще можемъ да заработимъ за просперитета на държавата и за напредѣка на народа. Къмъ еволюция, къмъ осветление, къмъ блѣскави перспективи да водимъ

нашия народъ — за това се боримъ, за това правимъ жертви.

Г. г. народни представители! Когато азъ критикувамъ бюджета, внесенъ отъ министра на финанситъ, лично азъ не желая да атакувамъ никоя партия. Обаче, понеже ми се направи бележка, доколкото моитъ скромни сили позволяватъ да бъда обективенъ, азъ желая съ цифри въ ръка, споредъ моитъ способности, като младъ общественикъ, да констатирамъ, че действително въ днешния бюджетъ има нѣщо много нереално, има нѣщо много неестествено. Азъ ви казвамъ, че тукъ вие не стоите предъ фронтове, съ които можете да се борите съ пушка въ ръка, а стоите предъ единъ фронтъ стопански, борбата срещу който е трудна, искатъ се усилия, много търпение и много жертви. Азъ критикувамъ представения бюджетопроектъ, за да изпълня дълга си като членъ на една партия, като членъ на българския Парламентъ.

Г. г. народни представители! Съ това, което казахъ по бюджета, азъ смѣтамъ, че е явно, какво бюджетътъ за 1930/1931 г. ще свърши съ дефицитъ надъ 1 милиардъ лева. Стопанската криза още продължава; споредъ изявленията и предвижданията на компетентнитъ, тя може да продължи 5—6 години, даже и повече; никой компетентенъ икономистъ и държавникъ не може да предскаже колко ще трае тая свѣтовна криза. Азъ четохъ в. „Ганъ“ една голѣма речъ на единъ социалъ-демократъ, произнесена въ френския Парламентъ преди нѣколко дена, съ която той атакува капитализма, като виновенъ за тази голѣма катастрофа. Азъ не съмъ съгласенъ, че катастрофата се дължи само на капитализма. Азъ съмъ убеденъ, че само чрезъ корекции, чрезъ голѣми жертви отъ страна на едно правителство, съзнаващо своя дългъ къмъ народа и държавата, може да се изведе страната отъ това тежко положение. И азъ апелирамъ къмъ внимание, къмъ жертви, като чувство на отговорность, къмъ организация, къмъ куражъ и воля да поправимъ грѣшкитъ, които сж станали, и да тикнемъ България къмъ правилнъ развой за бъдещи успѣхи и блѣскаво бъдеще. Ако вземете нѣмската преса, ако вземете френската преса, ако щете, вземете и другитъ преси, ще видите, че голѣмиятъ въпросъ, съ който се занимаватъ всичкитъ правителства, е въпросътъ за страшната криза. Завчера германски индустриалци отидоха въ Москва, за да създадатъ нови стопански условия за германското производство. Въ Германия се надѣватъ, че Русия може да помогне за развой на германската индустрия, и се надѣватъ, че ще успѣятъ, понеже знаятъ, че Германия пѣшка подъ тежестта на една безработица — безработнитъ възлизатъ надъ 5 милиона души. Когато германското население при това плаща годишно репарации 1 милиардъ и 200 милиона златни марки, близо 50 милиарда български лева, не може Германия, въ лицето на своитъ търговци и индустриалци, да не се интересува за тѣзи голѣми въпроси, отъ които зависи тѣхното бъдеще и бъдещето на Германия; когато днесъ въ парламента въ Англия либералитъ желаятъ да внесатъ едно законодателно предложение, да се забрани стачката въ областта на индустриитъ, които произвеждатъ предмети отъ първа необходимостъ; когато Сноуденъ, единъ представител на Работническата партия, апелира къмъ работнитъ за икономии и намаление на тѣхнитъ заплати, азъ питамъ, защо въ нашия Парламентъ да не апелираме къмъ дейность, къмъ пожертвуване и къмъ чувство на отговорность? Ние сме малка държава, безспорно, нашиятъ народъ е жилавъ, но затуй, защото сме малка държава и съ закѣснѣло стопанско развитие, чрезъ държавната интервенция могатъ да се постигнатъ голѣми резултати, особено въ областта на нашето земледѣлие. И затуй азъ апелирамъ — и критикувамъ партията, която управлява, по бюджетопоекта — азъ желая колкото мога съ своитъ сили да посоча на ония мѣроприятия, които е необходимо да вземе едно българско правителство, за да излѣземъ отъ това положение на стопанска криза, отъ това положение на бедствие обществено, ако щете, както го нарече отъ тая трибуна г. Томовъ.

Но, г. г. народни представители, азъ ще ви прочета още нѣколко малки данни, за да видите какво внася България, за да видите какъ земледѣлска България внася близо за два милиарда лева земледѣлски произведения. Това е една аномалия въ нашата държава. При все, че България живѣе 50 години свободенъ животъ, отъ управляващитъ никой не е обърналъ внимание, че земледѣлска България праща своитъ хубави сурови стоки навънъ, а внася такива стоки за своята индустрия. Нима не е икономически принципъ, че нашата индустрия трѣбва да използва преди всичко наши сурови материали, за да произвежда индустриални предмети? Това е първиятъ икономически принципъ, който гарантира на България стопан-

ски просперитет. Всяка индустрия е длъжна да живее на мѣстна почва, на мѣстни условия. Българската индустрия е длъжна да преработва и изработва наши сурови материали. Защо тогава се допусна да се внасят въ България чужди сурови произведения за 2 милиарда лева!

Г. г. народни представители! У насъ се внасят безъ мито: вълна отъ парцали и естествена вълна за 300.000.000 л. годишно, говежди кожи, лой, кокосово масло, памукъ, памучна прежда, ленъ, ленена и конопена прежда; у насъ се внася млѣко на прахъ и сгъстено; у насъ се внасятъ много сурови и преработени земеделѣски произведения безъ мито. Общо суровитѣ материали, които се внасятъ безъ мито въ България, възлизатъ на 2 милиарда лева. Ако ние чрезъ една стопанска политика можехме да намалимъ този вносъ на сурови материали и преработваме наши сурови материали, които произвежда нашето стопанство, безспорно, ние ще икономисваме голѣми суми и ще можемъ да засилимъ благосъстоянието на нашето сѣлско население, което, както казахъ, съставлява по-голѣма частъ отъ нашия народъ, което съставлява $\frac{3}{4}$ отъ цѣлото наше население.

Г. министърътъ на финанситѣ, като говорѣше по стопанскитѣ и финансови въпроси, изброи съ много цифри и много обстойно това, което е направила България за 50 години, и това, което е направилъ собствено Сговорътъ презъ своето 8-годишно управление, като той оправда, че първиятъ заемъ — бѣжанскитъ — и вториятъ — стабилизационнитъ — сѣ отишли въ полза на държавата, въ полза на държавното строителство. По това азъ не желая да говоря, приемамъ за вѣрно казаното отъ г. министра. Но азъ отбелязвамъ, че политиката на заеми е една слабостъ, къмъ която се прибѣгва само въ крайностъ. Когато се налагатъ икономии, когато ние имаме воля за икономии, когато се правятъ икономии, когато се налагатъ социални и икономически реформи, азъ смѣтамъ, че политиката на заемитѣ трѣбва да бѣде изоставена. Само чрезъ една политика на преустройство, на организация чрезъ икономии отъ страна на държавата, само чрезъ жертвуване интереситѣ на отдѣлнитѣ групи, ние можемъ да постигнемъ резултати. Заеми могатъ да се правятъ, но не всѣкога трѣбва да се правятъ заеми. И въ бѣдеще България пакъ може да има нужда отъ нови заеми, обаче ако съ срѣдства, макаръ и скромни, ако съ системни постѣпки ние тласнемъ нашето земедѣлие къмъ интензивно производство и увеличимъ неговия доходъ два пѣти повече, чрезъ единъ организиранъ методъ за работа, чрезъ една усилена организация въ това отношение, чрезъ насочване на нашитѣ усилия въ това направление, азъ вѣрвамъ, че ще получимъ резултати.

Азъ не желая да говоря въ подробности, но ще ви кажа нѣкои цифри, отъ които ще видите, че въ областта на нашето земедѣлие, което е най-характерно на Балканския полуостровъ, дори и въ Европа, съ своята голѣма раздробеностъ, ние не можемъ да очакваме голѣма полза отъ частната инициатива. Ако голѣми икономисти не виждатъ, че въ земедѣлието става процесъ на капитализация, за българското земедѣлие може да се каже, че то отива къмъ раздробяване, а не къмъ капитализация. Това е исторически процесъ въ България, който датира отъ преди освобождението, отъ преди стотици години.

Г. г. народни представители! Азъ ще се отклоня за малко отъ въпроса за земедѣлието; за него ще говоря впоследствие.

Г. Ради Василевъ цитира нѣкои цифри, за да докаже нагледно предъ васъ, че бюджетнитъ разходъ на глава въ България е най-малкъ въ сравнение съ другитѣ държави, че на глава се падатъ най-малко дългове. Азъ приемамъ нѣговитѣ цифри за вѣрни, тъй както той ги даде; нѣма да ги оспорвамъ. Обаче азъ имамъ други цифри, които освѣтляватъ въпроса отъ друга страна. Отъ гѣзи цифри вие ще видите, че въ България наистина на глава се падатъ много малко дългове и бюджетнитъ разходъ на глава е малкъ, минималенъ, но сѣщо така е минималенъ и националниятъ доходъ на глава въ България. Отъ отношението между националния доходъ на глава, отъ една страна, и отъ друга страна, дълговетѣ на глава и бюджетния разходъ на глава у насъ и въ другитѣ държави, ще видите, че България е по-зле, отколкото другитѣ държави. Така, напр., въ Турция националниятъ доходъ на глава е 162 рентенъ марки, зл. марки, които се равняватъ на 5.346 л., а разходътъ по държавния бюджетъ на глава е 1.110 л. Въ България националниятъ доходъ на глава е 181 зл. марки, които се равняватъ на 5.973 л. — значи, малко нѣщо повече, отколкото въ Турция; разходътъ по държавния бюджетъ на глава въ България е сѣщо 1.110 л., а дългове се падатъ 4.200 л. на глава, споредъ сведенията на г. Ради Василевъ. Въ Ромѣния —

обърнете внимание, г-да, една съседна намъ държава — националниятъ доходъ на глава е 225 зл. марки, които се равняватъ на 7.225 л.; значи, той е по-голѣмъ, отколкото е въ България, съ около 44 зл. марки или 1.250 л. На глава разходъ по бюджета тамъ се падатъ 2.000 л., а дълговетѣ сѣ повече — 8.800 л. Въ Югославия националниятъ доходъ на глава е 240 зл. марки или 7.920 л., когато въ България, както казахъ, той е 5.973 л. Значи, въ Югославия, макаръ че въ нея сѣ включени Македония и Словенско и макаръ че въ Стара Сърбия нѣмаше напреднало стопанство, националниятъ доходъ на глава е съ 2.000 по-голѣмъ отъ тоя въ България. Въ Гърция националниятъ доходъ на глава е 320 зл. марки или 10.560 л. Значи, г. г. народни представители, националниятъ доходъ на глава въ Гърция е два пѣти по-голѣмъ, отколкото е въ България. Въ Унгария националниятъ доходъ на глава е 540 зл. марки или 17.820 л.; въ Австрия — 670 зл. марки или 22.110 л.; въ Чехославия — 675 зл. марки или 22.275 л.; въ Франция — 980 зл. марки или 32.340 л.; въ Германия — 1.080 зл. марки или 35.640 л.; значи, 7 пѣти по-голѣмъ, отколкото въ България. Въ Холандия — обърнете внимание, г-да — една малка страна, повечето земеделѣска, националниятъ доходъ на глава е 1.400 зл. марки или 46.200 л.; значи, 9 пѣти по-голѣмъ отъ националния доходъ на глава въ България. Въ Англия националниятъ доходъ на глава е 1.560 зл. марки или 51.480 л.; въ Съединитѣ Щати — 3.500 зл. марки или 115.500 л.; значи, тамъ на единъ данѣкоплатецъ се пада 20 пѣти по-голѣмъ националенъ доходъ, отколкото въ България.

Отъ тѣзи цифри и отъ цифритѣ, които даде г. Ради Василевъ, се вижда ясно, че въ България действително се падатъ на глава малко дългове и малкъ разходъ по държавния бюджетъ, но пѣкъ и националниятъ доходъ на глава е много малкъ.

Ще ви цитирамъ други едни цифри, отъ които ще видите на колко милиарда български лева възлиза общиятъ националенъ доходъ въ нѣкои държави презъ 1929 г. Така, националниятъ доходъ на България е 32 милиарда български лева; Ромѣния — 131 милиарда; Югославия — 111 милиарда; Унгария, която по население е колкото България, има 80 милиарда лева националенъ доходъ, а България — само 32 милиарда лева; Австрия, която по население е сѣщо колкото България, има националенъ доходъ 155 милиарда лева; Чехославия — 355 милиарда; Франция — 1.294 милиарда; Холандия, която е колкото малка България, обаче съ интензивно земедѣлие и производство, има 346 милиарда лева националенъ доходъ и т. н.

Да видимъ какво е съотношението между бюджета и националниятъ доходъ въ разнитѣ държави, съ други думи, каквъ процентъ съставлява бюджетътъ отъ националния доходъ.

Най-голѣмъ процентъ отъ националния доходъ представлява държавния бюджетъ на България. Така, презъ 1929 г., при 32 милиарда лева националенъ доходъ, бюджетътъ на държавата, заедно съ фондоветѣ, възлиза на 9.675 милиона лева, т. е. 30% отъ националния доходъ; въ Ромѣния — 14%; въ Югославия — 18%; въ Гърция — 20%; въ Унгария — 21%; въ Австрия — 18%; въ Чехославия — 12%; въ Франция — 16%; въ Германия — 15%; въ Холандия — 11%; въ Англия — 20%, а въ Съединитѣ Щати — 4%, т. е. цѣлиятъ държавенъ бюджетъ съставлява 4% отъ общиятъ националенъ доходъ на Щатитѣ, а у насъ — 30%.

Както виждате, г. г. народни представители, цифритѣ, които изнесе тукъ г. Ради Василевъ, не даватъ представа за истинското положение; даватъ я цифритѣ, които азъ изнасямъ. И въ това отношение въ България има още много да се желае. Ние имаме желание да намалимъ бюджета на държавата, ние трѣбва да имаме и желанието да увеличимъ националниятъ доходъ два и три пѣти, за да настигнемъ другитѣ малки държави. Това ние ще постигнемъ — разбира се, въ това отношение предстои грамадна работа — само чрезъ реорганизация на нашето народно стопанство, реорганизация, обаче, основна. Не съ палиативи ще постигнемъ желания успѣхъ, не и съ партизанство, а чрезъ реорганизация на нашето стопанство, чрезъ създаване на единъ обстоенъ и реаленъ планъ, за който трѣбва да се има волята да се приведе въ изпълнение, да се осъществи. Не е достатъчно само да усвоите единъ планъ, нужно е повече сили, морална енергия да може да се наложи този планъ. Защото при прилагането на този планъ непременно ще бѣдатъ засегнати доста частни интереси на групи, които ще се противопоставятъ. Ние трѣбва да имаме морална енергия и куражъ да се боримъ срещу тѣзи частни интереси, да имаме и куража да поемемъ и отговорността. Само тогава ще можемъ да имаме успѣхъ.

само тогава ще можем да тикнем България напред, ще повдигнем нейното благосъстояние, да я направим държава модерна, да издигнем нейното стопанство подобно на това в Дания. Само тогава и селянинът ще бъде богат и ще представлява една здрава опора на българската държава.

Тъзи цифри, които ви цитирах, дават най-ясна картина за положението. Когато ги изучим всички, ще видим, че има още много да се желае и ще констатираме, че в тая насока Сговорът в своето 8-годишно управление е направил много малко. Ще ви цитирам един факт, един случай, г. г. народни представители, от това Народно събрание, за да видите, как може един министър да има добро желание да направи нещо и как той може да бъде спъван, да бъде безсилен да го направи. Г. министър Мишайков, който сега отсъства, когато още не беше министър, когато говореше тук по въпроса за стопанска криза, по повод на една интервюация, начерта един дълбок и обширен план за стопанско преустройство, за стопанско творчество и призна, че след реорганизирането на българската народна банка и превръщането ѝ в чисто емисионен институт, необходимо е да се създаде друг държавен кредитен институт, който да поеме функциите, които отпаднаха от Народната банка. Той начерта един обсегащ план, но кой ще го изпълни, когато той не може, защото е ограден от хора, които нима да му позволят по никой начин да пристъпи към неговото реализиране, от хора, които имат друга политика, а не она, която г. Мишайков изрази тук в своята реч? Виждате, не е достатъчно само да се начертае един план, чрез осъществяването на който може да се повдигне благосъстоянието на народа; необходимо е да има и морални сили, които да съвместно да приведат този план в изпълнение.

Г. г. народни представители! Ще засегна и друг един въпрос, който също така интересува нашето държавно стопанство и въобще интересува българското стопанство. Това е въпросът за нашите каменовъглени мини. Едно характерно явление има у нас, на което аз искам да обърна вашето внимание, а то е, че големата част от каменовъглените мини в нас са държавни, а само малко частни. Това е щастие за България. Един ден споряхме с един приятел, който казваше, че българските държавни желъзници трябва да станат автономни или частни. Аз му възразих тогава така: щастие е за нас, че нашите бивши общественици, Карелови, Стамболови и Цанкови, на времето си са били достатъчно предвидливи да направят желъзниците държавни. Днес нашите желъзници са едно голямо държавно предприятие с шансове да се развият. Ще кажа още, че е щастие за България, где то каменовъглените мини са държавни, а не частни. Ако другите държави се виждат принудени да минат към социализация на каменовъглените мини, България е щастлива, че има готови тия богатства като държавни и то с шансове за по-голям успех и за постигане по-големи резултати. Ще ви дам цифри, за да видите колко малко са у нас частните каменовъглени мини в сравнение с държавните.

Мина Перник през 1925 г. е произвела 1.031.258 тона каменни въглища, а е пласирала 969.259 тона; Бобовдол, която също е държавна мина, е произвела 41.514 тона, а е пласирала 36.988 тона; мина „Марица“ също държавна, която с бюджета се присъединява към мина „Перник“ — аз тук трябва да заявя, че одобрявам това — е произвела 20.182 тона, а е пласирала 20.853 тона. А всички частни мини общо са произвели 130.240 тона. За пласмента нямам данни.

Не желая да ви цитирам данните за другите години 1926, 1927 и 1928, които също така имам за държавните, а нямам за частните мини. Ще ви цитирам данните за 1929 и 1930 г.

Въ 1929 г. мина „Перник“ е произвела 1.390.496 тона, а е пласирала 1.218.322 тона; „Бобовдол“ е произвела 40.163, а е пласирала 32.711 тона; мина „Марица“ е произвела 13.944 тона, а е пласирала 12.577 тона.

Частните мини за тези пет години са увеличили производството си само с 60.000 тона, т. е. произвели са 190.640 тона, а са пласирали 155.475 тона. През 1930 г. мина „Перник“ е произвела по-малко, отколкото през 1929 г., а именно 1.344.954 тона, а е пласирала 1.202.185 тона. Г. г. народни представители! През 1930 г. мина „Перник“ е продала въглища 417.552.797 тона и е получила чиста печалба 113.898.575 л. От продадените въглища 417.552.797 тона за около 160 милиона лева са продадени на българската държава. При това грамадно производство на нашите държавни каменовъглени мини на външния пазар никакво значение. Обаче за отбелязване е, че държавните

мини, съобразяват своята политика с тая на частните, когато нямат никакъв интерес държавните мини да поощряват частните, които са в заляване. Това държавно предприятие — държавните мини — успява и просперира. Ние всички имаме желание да го подпомогнем. И бъдещите управления ще трябва да бъдат ръководени от това желание, да го подпомогнат, защото от него може да очакваме само успех. Обаче това, което е характерно и трябва да се отбележи, то е, че не може да намърим пласмент за нашите въглища на външния пазар. Аз имам едно писмо, изпратено от гръцките острови до мина „Марица“, с което искат да им се изпратят за мостра каменни въглища от гая мина. Управлението, обаче, на мината е било толкова немарливо, че е изпратило въглища, които са стигнали на острова смачкани и изпочупени. Г. г. народни представители! На Балканския полуостров ние се намираме при едно много благоприятно положение. Докато у нас има каменни въглища в изобилие, в държави, съседни на нас, като Гърция и Турция, такива няма. Според мнението на много компетентни хора, ако ние направим брикетна инсталация, за която наскоро има търг, и ако развием една дейност в търсене на външни пазари, а такива можем да имаме в Гърция, Турция и в близката до нас част на Африка, България ще може да осигури един голям приход на държавното съкровище и да увеличи производството на нашите държавни каменовъглени мини. Нашата държава няма никакъв интерес да държи смътка за частните мини, защото грамадното минно богатство е в ръцете на държавата.

Аз имам данни и за количеството на продадените през последните 10 години каменни въглища от нашите държавни каменовъглени мини на външния пазар. Тия цифри показват, че най-голямо количество каменни въглища са продадени на външни пазари през 1925 г. През 1925 г. са продадени 37.330 тона за 22.398.347 л.; през 1927 г. изнесените каменни въглища падат на 7.574.245. Това показва, че в това отношение България малко е направила, има регрес. Ако се направят усилия в тази насока, ще можем да постигнем големи резултати и нашето стопанство ще може да получи приходи, чрез външната търговия, от износа на каменни въглища. И като се смътне, г. г. народни представители, че България е страна богата с каменновъглени мини — 63 концесии има държавата — аз заявявам от тая трибуна, че ако обърнем внимание на нашата външна търговия с каменни въглища, ако развием тази област на нашето държавно стопанство до максимум, ние ще получим грамадни приходи за държавата и за нашето стопанство.

Г. г. народни представители! Аз ви цитирах гия цифри, за да ви кажа, че действително имаме големи условия за организирана стопанска дейност. България има богатства, вложени в нейната земя, има и плодородна земя и добър климат. И, благодарение на плодородната земя и добрите климатически условия, у нас може да се култивират 10 култури. Ето защо, ако обърнем сериозно внимание на нашето земледелие, ние ще станем страна с цвѣтущо благосъстояние. Въ коя страна вирят едновременно и лозата, и памукът, и оризът, и гроздето, и тютюнът, и ред други култури? И когато ние се явим на световните пазари с това, което не се произвежда в другите страни, нима да страдаме от стопанска криза и държавата ни нима да бъде излагана на сътресения. Въ тая област трябва да се правят изследвания, трябва да имаме един план, но не да бъде само лансиран от министерското място, а план, който смѣло и категорично да се приведе в изпълнение.

Г. г. народни представители! Когато говоря за българското земледелие, аз ви моля да четете още няколко цифри, последните, с които ще занимавам вашето внимание. Ще ви цитирам едни цифри, за да видите колко е раздробена нашата земя на малки стопанства, за да видите, че ние сме една класическа страна по раздробеност на земята. До 10 декари България има 86.323 стопанства; до 20 декари — 90.418 стопанства; от 20—30 декари — 88.064 стопанства; от 30—40 декари — 81.150 стопанства; от 40—50 декари — 72.911 стопанства; общо взето, от 1 декар до 50 декари в България има 417.966 стопанства, а общо в България се наброяват 734.191 стопанства, които заемат пространство 44.699.870 декари. Виждате, г. г. народни представители, че в България стопанствата до 50 декари съставляват $\frac{2}{3}$ от общия брой на стопанствата в България. Това показва, че много селски стопанства, много селски фамилии в България са принудени с 10—15 декари да изкарват своя поминък. И, ако вие вземете и другите цифри за стопанствата, които имат над 50—

100 декари, ще видите че тѣ сѣ много малко, а тия, които иматъ надъ 300 декари, сѣ на брой само 4.000. Така че земята у насъ е раздробена на много дребни стопанства. И азъ ви питамъ, питамъ и компетентнитѣ лица, какъ може да се рационализира нашето земледѣлско производство и да се повдигне благосъстоянието на селянина, когато той не е въ състояние да си набави модерни съжива? Какъ може този селянинъ, който едвамъ има възможностъ да поминува, да си намѣри срѣдства да си купи модеренъ инвентаръ? Безспорно, не може. И веднага се разбира, че това е държавата, която трѣбва да се намѣси, да потърси модерни начини и срѣдства за нашитѣ стопанства, за да въведе една истинска рационализация. Ако се остави на частната инициатива, ясно е, че въ никой случай не може нашиятъ селянинъ да си набави модеренъ инвентаръ. Държавата е, която чрезъ своята интервенция и помощъ може да тикне нашето земледѣлие къмъ модернизиране. Азъ мисля, че ние трѣбва да признаемъ преди всичко този фактъ и, като го признаемъ, да намѣримъ сили въ себе си да тикнемъ нашето селско производство, нашето земледѣлие къмъ рационализация и къмъ модернизиране. Това ще го направимъ чрезъ държавна намѣса, сѣ държавни срѣдства и сѣ държавна помощъ. Защото не забравяйте, г. г. народни представители, че ако на нашия работливъ селянинъ му дадемъ помощъ, той петократно ще ни възнаградѣ съ своя трудъ, ще произведе богатства, сѣ които ще задоволи нуждитѣ на държавата и на цѣлия народъ. Похарченитѣ за нашето земледѣлие пари не се загубватъ, ако се харчатъ разумно. Тамъ трѣбва да се съсредоточи нашето внимание — къмъ рационализиране и модернизиране на земледѣлието, нашата държава да бѣде добъръ опекунъ, добъръ настойникъ на нашето селско население. И когато днесъ нашето селско население изнемогва при тая страшна криза, когато доходитѣ му намаляватъ сѣ 50%, когато то не може да плаща данъцитѣ, ние ще трѣбва да му докажемъ, че милѣемъ за него, че желаемъ да го гласнемъ къмъ прогресъ, къмъ творчество и къмъ модернизиране на неговото стопанство. За да направимъ това, трѣбва да намѣримъ срѣдства, трѣбва да хвърлимъ стотици милиона въ земледѣлието. А като желаемъ, ще ги намѣримъ. Само този е изходътъ отъ положението, въ което се намираме сега. И ако намѣримъ начинъ да подпомогнемъ тая грамадна маса отъ нашето население, селското население, което е 3/4, даже 4/5 отъ народа, ако му раздадемъ дългосрочни кредити стотици милиони, сѣ малки лихви, ще увеличимъ консомативната му способностъ, а сѣ това ще подобримъ положението на занаятчиитѣ и на градското население, ще подобримъ и положението на работничитѣ. Този е ключътъ, пробниятъ камъкъ за изхода отъ тая криза, за подобрене положението на нашето селско население. Отъ селото черпимъ ние интелигенцията, отъ тамъ черпимъ ние материални срѣдства, отъ тамъ черпимъ и морални сили, отъ тамъ черпимъ и нашата войска, храбра, смѣла, която води толкова войни, армия отъ прости селяни, отъ орачи и копачи, командувани отъ офицери, произхождащи пакъ отъ селското население, която съ достоинство отстояваше нашитѣ позиции срещу велики армии, като тия на Франция и Англия. Нека разберемъ, че не сѣ интереситѣ на търговци и индустриалци, които само трѣбва да защитаваме, не бива да ги изоставяме напълно, а това сѣ интереситѣ на селското население, което трѣбва да защитаваме, защото по такъвъ начинъ защитаваме и бъдещето на българския народъ.

Г. г. народни представители! Азъ ви цитирахъ тия цифри, за да видите, че се налага да насочимъ нашитѣ сили и нашитѣ срѣдства за повдигане на общото благосъстояние на селото и сѣ това да повдигнемъ и нашето материално благосъстояние.

Г. г. народни представители! Мога да ви кажа, че който има контактъ съ селското население, той знае много добре, че по природа то е консервативно, не е революционно, особено населението, което се занимава сѣ земледѣлие и е много здравъ елементъ на държавно строителство, елементъ, на който може да се опре една истинска държава и спокойно да се развива, опрѣна на него. Но, сѣ нашата стопанска политика, ние не трѣбва да го поощряваме къмъ бунтъ, не трѣбва да го обезвъряваме, не трѣбва да го обезсърдяваме, а трѣбва да му протегнемъ топла помощна ръка и да му сочимъ, като добри бащи, пътя на неговото бъдеще развитие, пътя на неговото щастие. По-голѣмата частъ отъ населението на България е селско. Споредъ преброяването отъ 1926 г. цѣлото население на България брой 5.480.000 души, а селското население — 4.350.000 души. Виждате, колко многобройно е селското население у насъ, а отъ това следва, че, ако подобримъ благосъстоянието му, ще създадемъ пазаръ на редъ стоки, ще повдиг-

немъ консомацията на индустриалнитѣ произведения и на произведенията на самото селско население, и по този начинъ ще успѣемъ да направимъ една реформа, сѣ която ще откриемъ пѣтица къмъ истинско стопанско развитие и по-добро благосъстояние.

Преди да свърша речта си, ще се спра и на въпроса за картелитѣ. Въ България се създадохъ картели не сѣ целъ да подобрятъ общо условията на производството, да обезпечатъ пазаръ на стокитѣ, да типизиратъ производството, а сѣ целъ да наложатъ монополни цени. Понеже сме страна сѣ закѣснѣло стопанско развитие, сѣ сурови стопански условия, у насъ е по-лесно да се завладѣе пазарътъ. Имайки опита на по-голѣмитѣ страни, където пазаритѣ сѣ били завладѣвани чрезъ акапарирание и чрезъ други срѣдства, за да се монополизиратъ ценитѣ, картелитѣ и у насъ се стремятъ да монополизиратъ нашитѣ пазари за стокитѣ, за които сѣ заинтересовани да иматъ повисоки цени. Азъ смѣтамъ, че въ това отношение държавата трѣбва да упражни своя контролъ. Ние сме закѣснѣли въ стопанското си развитие и вследствие на това не можемъ да очакваме отъ свободната борба между стопанскитѣ съсловия да се получи стопанско равновесие. Това равновесие ще се получи само чрезъ държавна интервенция. Ако днесъ въ Германия икономиститѣ се смущаватъ отъ това, че Америка е отишла много напредъ въ стопанското си развитие, че европейскитѣ капиталѣ е закѣснѣли по отношение на американския, колко повече ние, закѣснѣли въ стопанския си развой, имаме дългъ да помислимъ за напредъка на нашето стопанство, било земледѣлско, било друго. Затова, азъ смѣтамъ, че въ тая посока трѣбва контролъ и регламентация, за да не могатъ картелитѣ да станатъ господари на пазара. Свободната конкуренция въ България не може да регулира ценитѣ; това е абсолютно изключено у насъ, особено сега, при стопанската криза, при която единъ е фаворизиранъ за смѣтка на другото. Фактътъ, че ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения паднаха сѣ 50%, а ценитѣ на индустриалнитѣ продукти стоятъ на сѣщото положение, даже сѣ посжѣпнали, показва, че конкуренцията не регулира, не уравновесява ценитѣ на стокитѣ. Конкуренцията днесъ не съществува у насъ и това обстоятелство се използва отъ организираната дейностъ на картелитѣ, за да наложатъ на нашия консоматоръ повисоки цени. Г. министърътъ на финанситѣ много пѣти е обещавалъ и правилъ изявления въ пресата, че ще се намѣси, и често пѣти дори се е ядосвалъ, че не може да постигне резултати въ тая посока и да наложи на картелитѣ сѣ сила по-друго отношение отъ това, което тѣ проявяватъ по въпроса за ценитѣ на стокитѣ, но досега нищо не е направилъ.

Г. г. народни представители! Ще засегна сѣ нѣколко думи и чиновническия въпросъ. Нѣма да влизамъ въ подробности, защото тѣ сѣ работа на компетентни лица, пъкъ и не може въ една речъ, въ която се говори по капитални въпроси, да се спирамъ и на дребнитѣ въпроси. Смѣтамъ, че предвидениятъ въ сегашния бюджетъ минимумъ за малкитѣ чиновници отъ 1.650 л. е много низкъ. Ако тѣзи заплати, които сега се предвиждатъ, не сѣ само за една година, а и за въ бъдеще, смѣтамъ, че този минимумъ е много малкъ, и ще се направи грѣшка, ако не се увеличи, защото 1.650 л. месечна заплата не стига. Ако желаемъ да избѣгнемъ корупцията въ държавното управление, да задоволимъ чиновника, трѣбва да го стабилизираме и да му дадемъ единъ екзистенцъ-минимумъ, който да му гарантира човѣшко съществуване. Ето защо настоявамъ да се увеличи минимумътъ на заплатитѣ на низкитѣ категории. А за високитѣ категории максимумътъ е достатъченъ. Имахъ случай да чета тѣзи дни въ в. „Льо Журналъ“ една речъ на Едуардъ Херио по чиновническия въпросъ предъ французкия парламентъ, където този въпросъ се дебатира. Г. Херио е направилъ предложение да се увеличатъ заплатитѣ на малкитѣ чиновници и за тая целъ да се предвиди кредитъ 160 милиона франка; неговото предложение е получило болшинство, мисля, 335 гласа срещу 220 гласа за предложението на правителството. Ако това става въ Франция, не може у насъ да се остави този минимумъ отъ 1.650 л. Ако желаете чиновникътъ да бѣде независимъ, да служи на държавата преданно и да не бѣде гледанъ съ зло око, трѣбва да му гарантирате човѣшко съществуване.

Г. г. народни представители! Ще свърша сѣ единъ апелъ къмъ васъ, особено къмъ болшинството. Ние сме на края на последната сесия отъ XXII обикновено Народно събрание. Тукъ се говори за това, кой ще произведе изборитѣ, говори се за два фронта и т. н. Азъ мога да ви кажа,

че България е успокоена до известна степен след преживяните нещастия от гражданската война. Може да има крайни елементи, които да възнамършват да повдигнат нова революция и нови бунтове, но тѣ нѣма да намѣрят условия, ако ние се погрижим да повдигнем благосъстоянието на българския народъ. България все повече се стабилизира външно и вътрешно, но ако се продължава тая политика на защита интереситѣ на отдѣлнитѣ групи за смѣтка на общитѣ интереси на народа, може да се създадат условия за негодувание, за общо недооволство и за аспирации противъ държавата, противъ стабилно държавно устройство и управление. Често пѣти официалната преса вдига много висока, но безполезна аларма за съществуването на два фронта. Азъ смѣтамъ, че сега не може да става дума за фронтове, както ставаше презъ 1922 и 1923 г. Земледѣлскиятъ съюзъ върви къмъ омиротворяване и къмъ легализиране. Ако въ неговата срѣда има крайни елементи, има и здрави българи селяни, които носятъ психологията на българина, който е миролюбивъ, спокоенъ, кроткъ, трудолюбивъ, и който желае да стори за себе си, да стори и за държавата. Азъ смѣтамъ, че по-голямата частъ отъ сѣмшленицитѣ на Земледѣлския съюзъ иматъ тая психология и желаятъ, щото той да се легализира въ нашия политически животъ и да намѣри условия за съществуване като легална партия и като партия на реда. Ние трѣбва да спечелимъ нашето селско население за държавната идея. Безъ това нѣма да имаме крепка държава. Безъ да спечелимъ селото за нашитѣ национални борби, за борбитѣ ни по въпроса за малцинствата, ние не можемъ да водимъ тѣзи борби успѣшно. Ако нѣмаме здрава опора въ селото, ще имаме страхове отъ подмолни движения и крайни стремежи. Само една бащински и щедро протегната рѣка къмъ селското население, къмъ занаятчийството, къмъ работничеството, къмъ другитѣ съсловия ще може да ги успокои и да имъ покаже, че пѣтятъ на разрушението не е правиятъ пѣтъ, и че пѣтятъ къмъ спасение е пѣтятъ къмъ творчество, къмъ създаване на общи блага, къмъ защита на общитѣ народни интереси. Трѣбва да изоставимъ интереситѣ на отдѣлнитѣ групи и да служимъ на общитѣ интереси на държавата и народа. Само по този начинъ ще можемъ да постигнемъ ние и ония голѣми задачи, които се поставятъ на българския народъ, който населява голѣма частъ отъ Балканския полуостровъ. Ние трѣбва да имаме амбицията като народъ да живѣемъ съ вѣра въ бѣдащето, да се боримъ за собствена българска култура. Ние живѣемъ въ центъра на Балканския полуостровъ, имаме отлично географско положение и всички условия да се издигнемъ. Ако двестѣ войни ни обезкуражиха, ако двестѣ катастрофи ни обезсърчиха, нека знаемъ, че съ постояненъ трудъ, съ воля и вѣра въ бѣдащето ще успѣемъ да върнемъ България къмъ ония блажени дни, които тя живѣеше преди 1911/1912 г. Нека да вѣрваме, че въпрѣки многото наши врагове, въпрѣки аспирацитѣ на много империалисти около насъ да подронватъ нашето национално чувство, да пропагандиратъ между интелигенцията идеята за Югославянска империя, българскиятъ народъ е единъ изворъ на материални и морални сили, да го подпомогнемъ, защото той ще ни окуражи и ще изведе България на спасителенъ брѣгъ, къмъ щастливо бѣдаще.

Преди нѣколко години въ София се ширѣше една югославянска пропаганда, за да убие вѣрата въ нашата интелигенция, въ бѣдащето на българския народъ, че ние не можемъ да живѣемъ самостоятеленъ политически животъ. Но всѣки знае, че тази подмолна пропаганда се разби, ако не напълно, отчасти.

Г. г. народни представители! Когато ние имаме единъ селски народъ, благоденстващъ ние ще имаме една силна и дисциплинирана армия и тогава ние ще можемъ да закрепимъ нашата малка България, която, веднѣжъ укрепена съ благосъстояние, ще се издигне материално и морално и ще обърне погледъ къмъ нашитѣ братя: македонци, добруджанци и тракийци, да поиска тѣхното освобождение, тѣхнитѣ човѣшки и културни права. Само по този пѣтъ, рѣка за рѣка съ народа, ние ще успѣемъ да постигнемъ голѣмитѣ национални идеали. Никакво отчаяние!

Въ това отношение азъ съветвамъ болшинството да разбере, че действително е време вече Сговорътъ да си върви. Той залѣзва; колкото и да се мъчите да го спасявате, той залѣзва, той е къмъ края си. Съ него залѣзва епохата на гражданската война, съ него свършватъ братоубийствата. Азъ не желая отъ тая трибуна да отричамъ

неговата мисия въ миналото. Той имаше своята мисия, той извърши дѣла, които ще преценява историкътъ, но той залѣзва, за да изгрѣе ново управление отъ опозиционнитѣ партии, които сѣ по-близки до народа, за да почне нова епоха на мирно развитие и откриване перспективи къмъ по-свѣтло, по-велико бѣдаще.

Съ тая вѣра азъ свършвамъ своята речъ и вѣрвамъ въ свѣтлото бѣдаще на велика България.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Илия Георговъ.

И. Георговъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Поради бедствието, поради немотията, въ които се намира грамадното мнозинство отъ българския народъ, налага ни се да разгледаме законопроекта за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година съ особено внимание и съ голѣма загриженостъ.

Държавниятъ бюджетъ ще трѣбва да се обсъди, първо, отъ гледище дали той е поносимъ за населението при сегашното стопанско положение, второ, той ще трѣбва да се обсъди отъ гледна точка на стопанскитѣ задачи и на социалнитѣ задачи, които има държавата, особено при днешното положение, и които иматъ особена важностъ днесъ.

Стопанскитѣ задачи на държавата — това сѣ мѣрkitѣ за подобрене благосъстоянието, за повдигане стопанското положение на страната, която е въ незавидно положение.

Социалнитѣ грижи на държавния бюджетъ сѣ, да се направи всичко възможно да се създаде единъ по-добъръ животъ на слоеветѣ, които изкарватъ прехраната си съ наеменъ трудъ.

Въпросътъ е на първо мѣсто значи, дали новиятъ бюджетъ ще бѣде поносимъ за населението при днешното негово стопанско положение и при положението на слоеветѣ.

За да видимъ дали днешниятъ бюджетъ е поносимъ за народното стопанство въ сегашното му положение, ще трѣбва най-напредъ да се спремъ върху стопанското положение на страната. Отъ една година и половина се забелязва, че приходитѣ на дребнитѣ стопанства особено, но и приходитѣ на едритѣ стопанства сѣ намалѣли.

С. Савовъ (д. ср): Нѣмаме едри стопанства, свършиха се.

И. Георговъ (р): Приходитѣ на дребнитѣ стопанства сѣ намалѣли дотамъ, че съ тѣхъ тѣ не само не могатъ да покриятъ, да изплатятъ краткосрочнитѣ заеми, които сѣ направили, не само не могатъ да изплатятъ своитѣ задължения къмъ държавата, но не могатъ да си набавятъ необходимитѣ потребителни предмети за своитѣ домакинства и да продължатъ нормалния развой на своитѣ стопанства. Намалени сѣ приходитѣ на дребнитѣ стопанства въ земледѣлието, занаятитѣ и търговията въ такъвъ размѣръ, че тия стопанства не могатъ да излѣзатъ отъ днешното свое лошо стопанско положение. Приходитѣ и на едритѣ стопанства сѣ намалени. Приходитѣ и на индустрията, и на едрата търговия, и на частнитѣ банки сѣ намалени. Обаче едритѣ стопанства можаха да се нагодятъ така, че да запазятъ своето завидно положение, въ което тѣ сѣ намирали. Индустрията, благодарение на облагоитѣ, които държавата ѝ дава, е могла да запази своето завидно положение. Това тя го постига като произвежда по-малко, отколкото може да произвежда, по-малко, отколкото е капацитетътъ на отдѣлнитѣ фабрики, после — като намалява числото на работницитѣ и като се стреми да намали размѣра на надницитѣ. Запази своето завидно положение и едрата търговия, ония едри търговски стопанства, които не бѣха засѣгнати отъ епидемията на несъстоятелността. Стопанствата въ едрата търговия се нагаждатъ, като намаляватъ своитѣ порѣчки споредъ пласмента, на който може да се надѣватъ. Има известно намаление и въ приходитѣ на ония едри предприятия, които се занимаватъ съ доставки и постройки на държавата. Имамъ предъ видъ не само ония едри стопанства, които правятъ доставки и извършватъ голѣми предприятия на държавата, но и ония, които извършватъ такива доставки и предприятия и на общинитѣ. Понеже държавата и общинитѣ не плащатъ навреме ситуациитѣ, истина е, че предприемачитѣ иматъ малка загуба, обаче тая загуба тѣ сполучаватъ да я покриватъ благодарение на кредита, който иматъ и благодарение на това, че намаляватъ размѣра на надницитѣ на работницитѣ въ тѣхнитѣ предприятия.

Частнитѣ банки, които не бѣха засѣгнати отъ епидемията на несъстоятелността, и тѣ сполучиха да се наго-

дять благодарение на своите жестоки инстинкти да екзекутират своите длъжности. Но, разбира се, има частни банки, които продължават срока на полиците на своите клиенти, за да може да ги запазят и в бъдеще.

Положението значи, на дребните стопанства е отчаяно, положението, обаче, на едрите стопанства е запазено, тѣ продължават да бждат жизнеспособни.

При намаляването на наемния труд от страна на дребното и едрото стопанство, естествено е, че се турят въ едно много неблагоприятно положение слоевете на наемния труд. По-имотните земледѣлци, за да могат да свържат двата крайща, гледат, особено напоследък, да се освободят от всѣкакви земледѣлски работници, занаятчиите освобождават нѣкои чираци, а дребните търговци, ако сж имали търговски служаци, освобождават се от тѣхъ. Всичко това докарва слоевете на наемния труд въ едно критическо положение.

Така ни се чертае стопанското и социално положение на страната, като правимъ една обща преценка на намалението на приходите на различните дребни стопанства от сръдата на 1929 г. насамъ. Презъ 1929 г. цените на зърнените храни не бѣха спаднали още, но благодарение на това, че нашата държава улесни вноса на жито отъ Югославия, за да даде възможност, при тогавашните условия, на мелниците да се сдобиятъ съ югославянско жито нашите земледѣлци въ 1929 г. не бѣха добре. Нашите земледѣлци благодарение на това не можахъ да продадат своите жита на по-високи цени. Истина е, че реколтата презъ 1929 г. на житата не бѣше добра, но ние можехме да въведемъ единъ типъ хлѣбъ отъ пшеница, царевича и ржжъ, и тогава тия 310 милиона лева чужда валута, които се изнесоха отъ България въ Югославия, щѣха да останатъ у нашите земледѣлци, които щѣха да могат да посрещнатъ спадането на цените презъ 1930 г. при по-добро състояние, съ пари, които щѣха да имъ помогнат да посрещнатъ своите задължения.

Презъ 1930 г. кризата се увеличи благодарение на спадането на зърнените храни. Това повлече и спадане цените на скотовъдните продукти, както и на други нѣкои земледѣлски продукти, свърхъ зърнените храни. Тукъ трѣбва да отбележа, че една голѣма погрѣшка, дори едно престъпление къмъ нашето народно стопанство, се извърши отъ г. министра на финансите съ това, че той предизвика — съ увеличение коефициента на митата върху вносните стоки — денонсиране на търговската ни спогодба съ Гърция. Знайно е, че грѣцкият представител, тукъ когато министърътъ на финансите бѣше се произнесълъ, че ще увеличи коефициента на митата върху вносните стоки, е обърналъ вниманието на министра на външните работи, че това може да предизвика репресалии отъ страна на Гърция, тъй като се засѣга вносътъ ѝ въ България. Обаче г. Молловъ не е обърналъ внимание на това предупреждение, приложи своето разпореджане и благодарение на това отъ м. октомврий, когато грѣцкото правителство приложи максималната тарифа спрямо нашия вносъ, нашите млѣчни продукти и нашиятъ добитъкъ вече не се внасятъ въ Гърция и отъ това пострадаха много земледѣлци и скотовъдци.

Ще се възрази на това, че грѣците сж използвали тази разпоредба, за да ни изнудятъ, за да се съгласимъ да се разрешаватъ нѣкои спорни въпроси между насъ и тѣхъ и да се удовлетворятъ нѣкои тѣхни неоснователни искания. Трѣбва да се признае, че при днешното положение, ако не бѣше показанъ коефициентътъ на вносните мита, нѣмаше грѣцкото правителство по никакъвъ начинъ да денонсира търговската конвенция между България и Гърция. Защо? Защото днесъ, при наличността на едно Общество на народите, не е мислимо грѣците, въ това време, когато се говори за едно митническо примирие, да денонсиратъ една търговска конвенция между България и Гърция съ целъ да се изнуди България по нѣкои въпроси. Ние направихме една капитална погрѣшка, че дадохме поводъ на Гърция, съ увеличение на коефициента на вносните мита, да може да осъществи своя планъ, който иначе тя не би могла да осъществи, защото, както казахъ, докато има Общество на народите, не е мислимо да се денонсиратъ така лесно търговски договори, особено между България и Гърция.

С. Савовъ (д. ср): Тѣ ще ни дирятъ.

И. Георговъ (р): Г. Молловъ се показва много упоритъ и тамъ е неговата погрѣшка. Той трѣбваше да вземе бележка отъ заплашването на грѣцкия пълномощенъ мини-

стеръ, че Гърция ще бжде принудена да денонсира търговската конвенция, ако ние приложимъ увеличението коефициента на митата и спрямо грѣцкия вносъ. Той даде възможност на грѣците да денонсиратъ търговската конвенция. Това поведение на г. Молловъ, ако бѣше извършено въ друга държава, би извикало буря отъ негодувание, защото, благодарение на това, днесъ нашите скотовъдци изгубиха единъ пазаръ. Това ще продължава до тогава, докогато грѣците ще намѣрятъ удовлетворение по други въпроси, за да започнатъ преговори за сключване на една нова търговска конвенция.

Това е стопанското положение на България. Въ 1929 г., като се допусна вноса на зърнени храни отъ Югославия, отне се възможността на земледѣлското население да пласира на мѣстния пазаръ своите жита, своята царевича и своята ржжъ. По-нататъкъ, съ нашето невнимание къмъ нашите външни пазари, ние намалихме приходите на нашите земледѣлци, поради пласиране на тѣхните скотовъдни продукти.

При това стопанско положение се намира днесъ България. Цената на нашите жита и днесъ, при слабото закупуване на зърнени храни чрезъ бонове и отчасти чрезъ пари, не е подобрено. Земледѣлското население се намира предъ едно спадане на цените на зърнените храни наполовина, а то трѣбва да плаща данѣци, тъй както е плащало и тогава, когато то е било въ друго положение. Следователно, сегашниятъ бюджетъ, при сегашното облагане — което е определено при една цена на зърнените храни и други земледѣлски продукти по-голѣма — не може да се предполага, че е поносимъ за голѣмата маса хора отъ земледѣлското население.

Разходниятъ бюджетъ е намаленъ съ 600 милиона лева. Но това не е достатъчно. Трѣбва да се направятъ много по-голѣми намаления, за да се даде възможност на българската държава да облекчи земледѣлското население въ данѣчно отношение. Говори се, че съотношението между цената на зърнените храни и цената на ония индустриални артикули, които купуватъ земледѣлците, е въ вреда на земледѣлското население. И тъйко за да може да се намали цената на ония продукти, отъ които има нужда земледѣлското население, трѣбва да се намалятъ разходите, за да могатъ да се намаляватъ вносните мита върху много продукти, отъ които има нужда земледѣлското население.

Друго. Казахъ, че бюджетътъ има и задача да повдигне стопанското положение на страната. За да се повдигне стопанското положение на страната, преди всичко трѣбва да се намали лихвениятъ процентъ; а за да се намали лихвениятъ процентъ, трѣбва непременно да се намали до минимумъ оная сума въ чужда валута, която излиза въ странство. Ние имаме сега въ търговския балансъ единъ излишѣкъ — изнасяме за 1 и половина милиарда повече, отколкото внасяме. Но, въпрѣки това, платежниятъ балансъ се свършва съ една загуба за България отъ 425.000.000 л., както изнесе това г. министърътъ на финансите въ своето изложение.

Откъде ще се плащатъ тия 425.000.000 л. въ чужда валута? Ще се плащатъ отъ заеми, които ще трѣбва да се правятъ. Можемъ ли сега да правимъ нови заеми за тая целъ? За да може държавата да намали износа на пари въ злато въ размѣръ на 425.000.000 л., тя трѣбва непременно да се освободи отъ репарациите. Репарациите могатъ да се плащатъ или отъ намаление на вноса, или пъкъ отъ увеличение на износа. Износътъ не може да се увеличава повече, поради конкуренцията, която правятъ на нашите продукти другите държави. Вносътъ е вече намаленъ. Чуждите държави, които получаватъ репарации отъ насъ, трѣбва да знаятъ, че ние ще бждемъ принудени да намаляваме вноса на тѣхните стоки, а тѣ иматъ интересъ повече да се запази тѣхниятъ вносъ, какъвто е сега, отколкото да продължаватъ да получаватъ отъ насъ репарации. Дългъ се налага на днешното правителство да изнесе въпроса било за единъ мораториумъ по плащането на репарациите било за едно унищожаване на репарациите. България не може по-нататъкъ да изнася повече злато, отколкото внася за онова, което продава въ странство.

Друго. За да се намали тая разлика въ платежния балансъ, трѣбва непременно да се намалятъ и разходите, които се правятъ въ чужда валута. Министерството на външните работи трѣбва да намали своя разходенъ бюджетъ повече, отколкото е сега. Тоя бюджетъ не е вече по силите на нашия народъ. Трѣбва да се намали цѣлиятъ бюджетъ, за да може да се облекчи данѣчното бреме. Особено трѣбва да се намалятъ разходите въ чужда валута.

Както казахъ, трѣбва да се намали бюджетътъ на Министерството на външните работи; . .

С. Савовъ (д. сг): Да се закрие Външното министерство.

И. Георговъ (р): . . . трѣбва да се намалятъ командировките въ странство, като се даватъ такива само за необходими нужди, а не както става сега; трѣбва да се намали сумата за автомобили и за бензинъ. Тая сума вѣроятно възлиза на стотина милиона лева заедно съ онова, което се харчи за автомобилитъ на всичкитъ органи на държавата. Не трѣбва да се допускатъ тукъ разни артисти, които изнасятъ въ чужда валута онова, което припечелватъ въ България. Всички мѣрки трѣбва да се взематъ, за да се не праросва чуждата валута, защото както върви, натакъ ние не ще бждемъ въ състояние да задържимъ опредѣлената цена на нашата валута.

Г. г. народни представители! И бюджетътъ, и финансовата политика на сегашното правителство не може да облекчи положението на нашето население. Нашето население, както е сега, негодува, то иска промѣна. Тая промѣна трѣбва да стане, . . .

С. Савовъ (д. сг): И иде време!

И. Георговъ (р): . . . защото иначе населението нѣма да се задоволи.

С. Савовъ (д. сг): По-леко ще му стане ли?

И. Георговъ (р): Това негодувание, което виждаме въ нашето население, сега се засилва.

С. Савовъ (д. сг): Опасно е да не стане по-тежко!

И. Георговъ (р): И ако постоянно се говори, че друго правителство трѣбва да произведе изборитъ, то е за да може да се даде единъ отдушникъ на населението, за да може то да разбере, че ще дойдатъ хора и почтени, и компетентни, които ще могатъ да облекчатъ неговото положение.

С. Савовъ (д. сг): Ама съ условие, че вие нѣма да дойдете!

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако действително въ бюджета на държавата е изразена политиката на правителството въ цифри, и ако значението на общитъ дебати по бюджета се състои въ това, да се одобри политиката на правителството или да се посочатъ недостатъцитъ и грѣшкитъ ѝ, нека ми бжде позволено на мене като представителъ на една надпартийна група въ нашето Народно събрание, да кажа отъ тая трибуна онова, което би казалъ единъ свободенъ отъ партийни задължения народенъ представителъ.

Въ общитъ дебати по бюджета е прието да се разглеждатъ приходитъ и разходитъ на държавата. Много се говори по въпроса за приходитъ на държавата и отъ много авторитетни наши народни представители. Правителството казва, че е невъзможно да се увеличатъ разходитъ на държавата, защото, при сегашното положение на нѣщата, при сегашната стопанска криза, да искаме увеличение на приходитъ на държавата, това би значило да искаме да вземемъ на босия царвудитъ. Тѣй че, азъ нѣма да зачеквамъ въпроса за приходитъ, още повече, че се считамъ и некомпетентенъ.

Но, що се касае до разходитъ на държавата — азъ мисля, че дългъ е на всѣки народенъ представителъ да се спре на тѣхъ.

Г. министърътъ на финанситъ въ своето експозе каза и отбеляза като единъ особенъ отраденъ фактъ, че при сегашната стопанска криза въ известни държави разходитъ на държавата били увеличени, а у насъ — той посочи и цифри — ние сме правили съкращения. Не помня, но мисля, че той каза още, че сме направили икономии за около 2 милиарда лева.

Министъръ В. Молловъ: А, нищо подобно не съмъ говорилъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Мисля, че дългъ се налага да погледнемъ какъ и какъ сѣ били направени тия икономии

и дали разумно сѣ направени тѣ или не. — Моля извинение за тази дума: „разумно“ — Като се проучи публикацията въ „Държавенъ вестникъ“ за 9-месечното упражнение на бюджета, отъ 1 априлъ 1930 г. до 1 януарий 1931 г., въ разнитъ министерства, и се види колко е билъ предвиденъ кредитъ, колко е билъ разходванъ и колко икономии сѣ направени, отъ това проучване изпква едно характерно нѣщо: по бюджета за народното здраве за 9-тѣ месеци сѣ разходвани 52% отъ предвидения кредитъ, а е направена икономия 48%; по Министерството на народната просвѣта — изразходвано 85%, икономии 15%; по Министерството на финанситъ — 81% разходи, 19% икономии; по Министерството на земледѣлието — 53% разходи, 47% икономии и т. н. Обръща ми вниманието фактътъ, че по два отдѣла въ нашето държавно управление, отъ които зависи здравето на населението, и по оня отдѣлъ, който въ сѣщностъ представлява стопанската сила — отъ който идатъ главнитъ приходи на държавата, се правятъ съкращения и добиватъ икономии. Защо?

Не само това, но и други факти правятъ впечатление. Така, прави впечатление какъ се прилага правото, което дадохме на г. министра да упражнява контролъ върху разходитъ и да ги ограничава въ кръга на приходитъ. Това право, мене ми се струва, се упражнява не отъ гледище, кое може да се съкрати и кое не може. Прави ми впечатление — азъ моля извинение отъ г. министра на финанситъ — че ограничението въ разходитъ е най-голѣмо тамъ, дето има най-малко съпротивление.

Министъръ В. Молловъ: Не.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Дълженъ съмъ да отбележа това, то така се схваща отъ мнозина, и ми се чини, че въ тая областъ, въ областта на съкращенията, трѣбва да се прави голѣма преценка.

Всѣко министерство иска и настоява да се извършатъ съответнитъ, предвидени за него разходи, обаче трѣбва да се направи една преценка, кое е най-необходимо и то да се отпусне, а което може да се отложи, то да се отложи.

Министъръ В. Молловъ: Тѣкмо това се прави. Извинете, че Ви прекъсвамъ. Трѣбва да чакате да изтекать 12-тѣ месеци за да можете да се произнесете окончателно и положително по въпроса за бюджетнитъ разходи, защото има отложени разходи, има сезонни разходи, които не се произвеждатъ зимно време. Следователно, когато дойде пълното отчитане, ще се види, какъ сѣ правени икономии и съкращенията въ течение на 12-тѣ месеца на бюджетната година. Само въ края на бюджетното упражнение ще може да си направите заключение кое ведомство е заsegnато и кое не, кое повече и кое по-малко. Второ, има ведомства, които иматъ повече персонални разходи, отколкото вещественни и, естествено, персоналнитъ разходи не могатъ да се съкратятъ, освенъ, ако се съкратятъ службитъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не ще съмнение.

Министъръ В. Молловъ: Извинете, че Ви прекъснахъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Но мене ми се струва, че въ Министерството на финанситъ трѣбва да сѣществува единъ органъ, една комисиия, или както щете я наречете, която да прави преценкитъ, а не това да се предоставя на личнитъ схващания на едного или другитъ. Въ тази комисиия трѣбва да бжде представена компетентността въ страната отъ различнитъ области, за да може въ такива трудни времена, при които е поставена държавата, да се прави една строга и прецизна преценка, кое е най-необходимото и не бива да се отложи, та за него да се отпуска надлежниятъ кредитъ, а другитъ работи, които могатъ да почакаатъ, отъ тѣхъ могатъ да се направятъ икономии. Това съмъ дълженъ да отбележа.

Друго, което ми прави впечатление и което отъ редъ години ми е правило впечатление въ бюджетитъ на различнитъ министерства, това е сѣществуването на параграфи отъ общъ характеръ. Азъ зная много добре какъвъ бѣше едно време бюджетътъ за народното здраве — казваше се: за болницитъ, за храна на болнитъ — толкова милиона, за обѣдъ въ всички болници — толкова и толкова, и т. н., все общи суми. Азъ зная колко голѣма непрактичностъ представляватъ така редактирани параграфи, колко възможни грѣшки могатъ да станатъ, па и възможни — да не кажа злоупотребления, но опущения. Отъ нѣколко го-

дини насамъ това се поправи, въ смисълъ: за всѣка една болница се опредѣля колко ще разходва за дрехи, колко за храна, за лѣкарства, отопление и т. н. Тая нова практика е по-добра и азъ очаквахъ тя да бѣде въведена по всички министерства

Такива общи параграфи изглежда, че сѣ удобни за министритѣ. Днесъ единъ ми казваше: не за насъ чиновницитѣ е удобно това, но за да бѣде свободенъ министърътъ, да опредѣля той кѣде колко да се разходва. За съжаление — и това не е само при сегашното правителство, а е система въ нашата държава — управляващата партия, или отдѣлни народни представители сѣ по-голъмо влияние иматъ значение при разпредѣлянето на тия общи кредити. Тая практика не е добра

Дълженъ съмъ да отбележа, че, ако нашитѣ разходни бюджети бѣха съставлявани така, както се съставляватъ въ много парламентарни страни, кѣдето подробно — не въ най-малкитѣ подробности, но въ голѣми линии — въ самия бюджетъ е опредѣлено, кѣде колко ще се харчи и ако бюджетитѣ на всички министерства бѣха така представени, тогава ние народнитѣ представители, щѣхме да имаме много по-ясна представа за онова, което предстои да се върши въ предстоящата бюджетна година. Тогава ние бихме могли да правимъ една по-правилна преценка за политиката на правителството

Г. г. народни представители! Мнозина отъ васъ сте заемали голѣми служби и знаете, че преди съставянето бюджетопроекта си, министърътъ иска отъ всѣка служба да представи единъ проектъ, какво трѣбва да се предвиди за бъдещия бюджетъ. Значи министърътъ има подробенъ планъ затова, кѣде и колко ще се разходватъ тия общи кредити. И азъ мисля, че ако въ самия бюджетъ бѣше опредѣлено, за какво ще се харчатъ тия кредити, тогава ние щѣхме да имаме по-ясна представа за политиката, тогава щѣхме да видимъ, има ли въ известни министерства последователностъ, приемственостъ. Такова нѣщо за съжаление ние не можемъ да видимъ въ тия параграфи, въ които сѣ опредѣлени само общи суми, които кой знае за кои нужди ще бждатъ разходвани

Азъ съмъ слушалъ уважаемия г. проф. Данаиловъ, сега министъръ на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството, като председателъ на бюджетарната комисия много пѣти да повдига тоя въпросъ — че ние трѣбва да знаемъ за какво именно ще се разходватъ тия милиони, които сѣ предвидени въ всѣки общъ параграфъ; и ако не печатно да ни се даде, то поне да ни се докладва. Подобно нѣщо той проповѣдаваше и го искаше отъ министритѣ въ продължение на нѣколко години. Е добре, той стана министъръ, но и той ни представя сега единъ бюджетъ съ общи параграфи — толкова милиона лева за пѣтища. Добре, но кѣде ще се правятъ тия пѣтища — не е ли интересно, не е ли дългъ на народното представителство да знае?

Министъръ В. Молловъ: Дойде нѣкъде наводнение и отвлѣче мостъ. — Какъ можемъ да предвиждаме, кѣде ще бѣде отвлѣченъ мостъ, или кѣде ще бждатъ повредени пѣтища отъ наводнение.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Зная, че ми се възрази, че ще трѣбва да бждатъ отпечатани още цѣли страници. Нека да бждатъ страницитѣ на бюджетитѣ на министерствата 5—6 повече, това нѣма да бѣде голѣмъ разходъ, но ползата ми се чини, че бѣде много по-голъма, а главно, ние ще бждемъ наясно за какво гласуваме. . . .

Министъръ В. Молловъ: Г. докторе! Азъ ще Ви донеса всичкитѣ чужди бюджети, за да видите, че нѣма ни кѣде такова нѣщо.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): . . . и тогава не ще може подъ влиянието на единъ или другъ да не се върши най-важното, най-сѣщественото.

Че това става така, азъ мога да ви приведа маса примери. Напр., бюджетътъ на Министерството на земледѣлието въ миналитѣ години бѣше . . .

С. Савовъ (д. сг): Голѣмъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): . . . доста голѣмъ. Ако се разгледатъ общитѣ кредити въ тоя бюджетъ отъ преди 6 години, какъ се разпредѣляха тѣ по окрѣзи, ще се констатира, че въ известни окрѣзи се разходватъ голѣми суми, въ други — малки, а въ трети — ничъ. Напр., за новитѣ

земи преди 5—6 години сѣ били разходвани: за Магданлийския окрѣгъ — 100—150 хиляди лева, за Пашмаклийския — едвамъ 200 хиляди, за Петричкия — едвамъ 400 хиляди, а за окрѣзи като Плѣвенския, Врачанския, Видинския, Търновския, Старозагорския разходитѣ се движатъ между 5 и 15 милиона лева. Може ли това да се търпи — за едни окрѣзи, които сѣ много назадъ въ областта на модерното земледѣлие, да се разходва малко? Напоследъкъ разходитѣ по окрѣзи малко се поизравниха, но все-таки това пакъ го има.

Напр., презъ 1928/1929 бюджетна година срѣдно за заплати по Министерството на земледѣлието въ окрѣзитѣ въ Сѣверна и Южна България сѣ разходвани по 7 милиона и 500 хиляди лева, а въ окрѣзитѣ на новитѣ земи сѣ изразходвани срѣдно по 1.200.000 л. — 1 къмъ 7!

Тия бележки ми се струваше, че е умѣстно да се направятъ при общитѣ дебати по бюджетопроекта на държавата. Би било желателно сѣщо въ бюджетарната комисија да се дадатъ обяснения или когато дойдатъ да се разглеждатъ бюджетопроектитѣ на второ четене, г. г. министритѣ да ни кажатъ какъ смѣтатъ да направятъ разпредѣлението на общитѣ суми.

С. Савовъ (д. сг): Тия разходи се правятъ възъ основа на единъ законъ, споредъ приходитѣ, г. докторе! Плѣвенскиятъ окрѣгъ отъ пѣтица повинностъ има много по-голъми приходи, отколкото Кюстендилския.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Г. министърътъ въ своето изложение между другото се спрѣ и на въпроса за настаняването на бѣжанцитѣ. Той посочи въ общи черти какъ е вървѣло настаняването на бѣжанцитѣ и какво е постигнато

Признавайки сѣ задоволение всичко извършено досега въ това отношение, нашата група изказва благодарностъ на правителството и на директора г. Сарафовъ. Но сѣщевременно имамъ дългъ да изкажа нашитѣ благодарности на г. Шаронъ. Като лѣкаръ азъ не мога да не подчертая, че г. Шаронъ, придържайки се точно о смисъла на закона за селско-стопанското настаняване, работейки въ духа на протокола на Обществото на народитѣ, погледна на въпроса малко по-надалече и едновременно съ обикновеното техническо селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, той направи потрѣбното, щото известни суми отъ бѣжанския заемъ да се употребятъ за подобрене здравословнитѣ условия въ нѣкои мѣстности, кѣдето се настаняваха бѣжанцитѣ. А мѣстноститѣ, кѣдето се настаняваха голѣмитѣ маси бѣжанци, бѣха Бургазкия и Петричкия окрѣзи, кѣдето малариата е много разпространена и кѣдето, ако не бѣха се взели оздравителни мѣрки, положението на бѣжанцитѣ щѣше да бѣде тежко. Освенъ това по негова инициатива хигиеническата секция при Обществото на народитѣ, както и Рокфелеровата фондация, се заинтересуваха повече за тия краища и това, което се направи презъ последнитѣ 4—5 години за оздравяването отъ малария на Бургазкия и Петричкия край, е доста много. Вещественитѣ разходи на окрѣгъ въ Северна и Южна България сѣ били срѣдно около 10 милиона лева, а въ новитѣ земи — 1.700.000 л. Заплатитѣ срѣдно на окрѣгъ въ старитѣ предѣли на Царството възлизатъ на 6% отъ общия бюджетъ, а въ новитѣ земи — на 1%. Вещественитѣ разходи въ процентъ приематъ сѣщата пропорция. Презъ следната бюджетна година тая разлика се понамали, но пакъ я имаме.

Това нѣщо народното представителство не би допуснало, ако действително бюджетитѣ се представляваха по форма така, както трѣбва. Ето защо азъ смѣтамъ за полезно повдигането на този въпросъ и подчертаването му съ дебелите линии. Азъ мисля, че ако така се съставляваха бюджетитѣ г. г. министритѣ биха били освободени отъ натяквания и съблазнителни поплъзновения на тия или ония народни представители. Азъ мисля, че държавниятъ разходенъ бюджетъ въ голѣмитѣ линии трѣбва да е по-подробенъ и по-нагледенъ за народнитѣ представители. Все трѣбва да се остави на респективния министъръ известенъ процентъ — бихъ казалъ 25, 30 до 40% — отъ общия параграфъ, защото се явяватъ всѣкакви нужди, временни и т. н. Но азъ мисля, че това, което казахъ, трѣбва да се възприеме като система, като лѣкаръ не мога освенъ да благодаря на г. Шаронъ, както за стореното по селско-стопанското настаняване на бѣжанцитѣ, така сѣщо и за неговото участие за оздравяване на тия краища, въ които върлува страшна малария, защото съ това се даде възможностъ, отъ една страна, да подобримъ здравословното състояние на тия мѣстности, а, отъ друга страна, ние се научихме какъ да водимъ борбата съ малариата; създаде се една програма малко по-друга отъ тая, която имаше по-рано.

Г. Шаронъ въ своя последенъ отчетъ, като дава цифритъ за ония задължения по бѣжанския заемъ, които бѣжанцитъ сж погасили за последнитъ месеци отъ 1930 г., пише следното: (Чете)

„Презъ августъ бѣжанцитъ сж издѣлжили 106.112 л., презъ септемврий 199.364 л., презъ октомврий 141.635, а отъ минали вноски 11.877.906 л.; или всичко досега бѣжанцитъ сж се издѣлжили съ 12.325.017 л.“

Презъ последнитъ 6 месеци размѣртъ на станалитъ изискуеми дългове трѣгна къмъ нарастване. Безспорно, законътъ за настаняването на бѣжанцитъ въ изпълнение на протокола, дава на разположение на държавата ефикасни срѣдства на действие за принудителното изпълнение на неизпълненитъ договори. Би било, обаче, пагубно да се приложатъ, тъй като държавата не е още пристѣпила къмъ събиране на значителнитъ недобори по поземления данъкъ за 1929 г., нито пъкъ е събрала поземелния данъкъ за 1930 г., а отъ друга страна Земледѣлската банка е решила да отсрочи по принципъ внасянето на задълженията, чийто срокъ на изплащане е настѣпилъ въ последнитъ месеци. Ето защо ние постигнахме съгласие съ главната дирекция, последната да даде на Земледѣлската банка, натоварена съ изпълнение на договоритъ на бѣжанцитъ, нареждане да възприеме по отношение на последнитъ сѣщата политика на отсѣпчивостъ, както и по отношение на своитъ длъжности“.

Това се казва въ неговия последенъ докладъ.

Съ това искамъ да кажа, че Г. Шаронъ съобразява своята дейностъ съ нашата действителностъ. Той има право, той има властъ да изисква да се изпълняватъ законитъ. Но имайки предъ видъ обстоятелствата, кризата, той е хуманенъ.

Г. министърътъ на финанситъ посочи цифрата на бѣжанцитъ, които сж оземлени, но дългъ ми е да отбележа, че има още много неоземлени бѣжанци. Цифрата, която даде г. министърътъ, бѣше 30—31 хиляди — такава я дава и Дирекцията за настаняване на бѣжанцитъ. Но бѣжанцитъ, които сж обектъ на закона, надминаватъ 45.000 семейства, следователно, оставатъ около 15—16 хиляди семейства ненастанени, отъ които една частъ сж подали декларация, а друга не сж подали, понеже сж се оземлили по други начини и по други закони. Обаче, има една голѣма група бѣжанци въ градоветъ като Айтосъ, Ямболъ и други, които сж признати за земледѣлски, но за оземляването на които бѣжанци досега нищо не е направено. Има оземлени бѣжанци съ земя отъ селски мѣри, които земя е малко по-доброкачествена. На други мѣста сж оземлени бѣжанцитъ съ много малко декари земя. Има бѣжанци, които не сж одворени, има бѣжанци на които още не сж направени жилища и въ градове, и въ села, напр., въ Неврокопско, Петричко и др. мѣста.

Ето защо дългъ ми се налага, да кажа на правителството това, което предстои да се направи за окончателното настаняване на бѣжанцитъ и да помоля да се предвидятъ нуждитъ срѣдства. А това е: да се дооземлятъ неоземленитъ бѣжанци; да се одворятъ и оземлятъ бѣжанцитъ въ градоветъ, които сж признати за земледѣлски центрове; да се дадатъ срѣдства за подобрене земята на ония бѣжанци, на които е раздадена съвсемъ негодна земя; да се предприематъ напистелни и отводнителни работи въ онѣзи земи, които безъ напояване и отводняване не могатъ да бѣдатъ годни за обработване; да се отпуснатъ известни кредити за постройки на жилища и да се построятъ такива тамъ, където не сж построени. Вънъ отъ това да се довърши водоснабдяването на тия селища, където има голѣми маси бѣжанци.

Но има още единъ боленъ въпросъ — въпросътъ за бѣжанскитъ облигации. Бившиятъ председателъ на нашата парламентарна група, покойниятъ Каранджуловъ, въ миналата сесия внесе единъ законопроектъ за установяване тиражъ за бѣжанскитъ облигации. Този законопроектъ мина на първо четене, но почитаемото правителство още не го е поставило на второ четене, за да се приеме. Този въпросъ, г. г. народни представители, е отъ голѣмо значение. Той е единъ отъ спорнитъ въпроси между насъ и Гърция, който предстои може би да отиде на арбитражъ. Въ какво се състои този въпросъ? Когато ще се разглежда бюджета на Министерството на външнитъ работи, азъ ще ви изнеса въ подробности какъ се е прилагала конвенцията за доброволното изселване на бѣжанцитъ. Тогава вие ще видите, колко голѣма грѣшка, за да не кажа престѣпление, е извършила нашата дипломация при прилагането на тая конвенция. Въ конвенцията и въ правилника изрично е казано, че бѣжанецътъ като подаде декларация за доброволно изселване, смѣсената комисиия провѣрява декларацията на мѣстото, оценява имота и респективното правителство дава на разположение на Смѣсената грѣко-

българска комисиия срѣдства, които тя дава на бѣжанеца преди заминаването му срещу имота, който той оставя. Ако не му се брой стойността — азъ това подчертавамъ — бѣжанецътъ като отиде въ другата страна не ще има срѣдства, за да се обзаведе. По буквата на конвенцията и по правилника, бѣжанцитъ, които дойдоха у насъ, трѣбваше да дойдатъ съ всичкото си движимо имущество, което можеха да го носятъ и съ паритъ срещу стойността на тѣхнитъ имоти. Това бѣха решили въ Версайлъ съ тази конвенция. Обаче какво излѣзе? Вие знаете какъ изгониха бѣжанцитъ. Движимитъ имоти тѣ не можаха да ги донесатъ и нищо не имъ дадоха срещу недвижимитъ имоти. Когато гърцитъ почнаха да изгонватъ българитъ, Смѣсената грѣко-българска комисиия повдигна въпросъ и предъ дветъ правителства, грѣското и българското: дайте пари, за да имъ платимъ имотитъ. Въ това време нашата дипломация пасува. Въмѣсто да се приеме това предложение, склочи се една спогодба, споредъ която вмѣсто пари ще даватъ на бѣжанцитъ облигации, изплатими въ срокъ отъ 5 години.

Но има и друго. Въ протоколитъ на смѣсената грѣко-българска комисиия, обаче, изрично е казано, че нѣма да се позволява облигациитъ да бѣдатъ продавани. Всѣка година ще има тиражъ и въ продължение на 5 години съответното правителство ще ги изплаща по номиналната имъ стойностъ. Никаква продажба на пазара не се допуска. И това не се спази и не се приложи.

Презъ 1924 г. решаватъ: да се плащатъ 10% въ брой, облигациитъ да носятъ 6% лихва, съ тиражъ, но се отсрочва плащането — вмѣсто 5 на 10 години. Следъ това става друга спогодба. Гърцитъ предлагатъ да стане плащането на 20 години, но пакъ съ тиражъ. Въ края на краищата имаме сегашната спогодба Молловъ-Кафандарисъ, срещу която, когато се приемаше тукъ, нашата парламентарна група се обяви противъ, защото, както виждате, отъ плащане въ брой въ момента на изселването плащането се отсрочи на 5 години, сетне стана 10 години, но презъ всичкото време съ тиражъ и по номиналната стойностъ. Обаче по тая спогодба облигациитъ ще излѣзатъ на пазара. Изплащането става 30 години и сега имаме следното положение. Много отъ бѣжанцитъ не подадоха декларации да искатъ да се възползватъ отъ бѣжанския заемъ, защото смѣтаха съ своитъ облигации да си построятъ жилища, къщи и т. н., но това не стана, защото цената на бѣжанскитъ облигации падна. Бѣше време, когато цената имъ падна на 35—36% отъ номиналната стойностъ, движеше се между 40—50% и така върви досега. Но докога ще се търпи това положение? Дългъ се налага на българското правителство часъ по-скоро да приеме законопроекта, който е представенъ, защото, г. г. народни представители, можемъ да бѣдемъ изненадани отъ нѣкои решения, които ще бѣдатъ въ голѣма тежестъ на бѣдещия бюджетъ на държавата.

Освенъ това, когато става въпросъ за бѣжанцитъ, смѣтамы за мой дългъ да обърна вниманието на почитаемото правителство, да бѣде последователно и да създаде още законоположения — каквото бѣше допълнението на закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанцитъ — за да могатъ последнитъ да бѣдатъ гарантирани съ земитъ, които имъ сж раздадени. Поради неясноститъ въ закона за урегулиране собствеността въ новитъ земи, поради противоречивитъ съдебно-административни наредби и окръжни, на много мѣста земитъ, съ които сж оземлени бѣжанцитъ, се оспорватъ, защото се казва: „Дирекцията за т. з. с. е включила въ фондовитъ земи и частни земи“.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. докторе! Закопъ има по този въпросъ. Прямо 1.200.000 декари има около 2.000 декари. Този въпросъ е разрешенъ съ законъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): То се уреди, обаче по сѣщия начинъ трѣбва да се допълни законътъ за настаняване и обзавеждане бѣжанцитъ; въ сѣщата смисълъ трѣбва да се създаде още и едно законодателно постановление за оземленитъ, за одворенитъ по закона за т. з. с. Безъ такъвъ законъ положението на бѣжанцитъ, които сж оземлени, не е сигурно и се създава настроение, създава се възможностъ даже за злоупотреби.

Минавайки на експозето на г. министра на финанситъ, дългъ ми е да се спра върху въпроса за чиновническитъ заплати. Много се говори по този въпросъ. Мнозина изтъкваха несъобразности, грѣшки можеби въ прилагането на принципа, който правителството е възприело. И азъ мисля, че тѣзи очебийни грѣшки, които можеби неволно сж допуснати, трѣбва да се поправятъ сега. Не трѣбва да се даватъ основания и мотиви за демагогия между насе-

лението. Възприетият принцип трябва строго, последователно да си върви.

Действително, ако се разгледа въ общи линии тая система, която ни предлага правителството, има нѣщо по-добре по въпроса за чиновническите заплати. Но има и нѣща, които стѣргат и бодат очитѣ. Напр. при най-високитѣ заплати не е спазенъ единъ принципъ, който отъ дълги години и по-напредъ се е спазвалъ. Като най-висока чиновническа длъжностъ въ държавата се сѣмта тази на председателя на Касаціонния съдъ; всѣкога той е получавалъ най-голяма заплатата. При сегашното опредѣляне на заплатитѣ се оказва, че въ нѣкои министерства ще има чиновници, които ще получаватъ по-голяма заплатата отъ него.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кѣде напр.? Нѣма никѣде нѣкой да получава повече.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Безспорно, ще трябва да се държи сѣмтка за много условия при опредѣлянето на заплатитѣ, но всетаки единъ принципъ трябва да личи. Между еднозначущи служби, които изискватъ много по-голямъ цензъ и които иматъ по-голяма отговорностъ, не бива да има голяма разлика въ заплатитѣ. Днесъ, когато въ бюджетарната комисиия се приемаше бюджетопроектъ за Дирекцията на народното здраве, станаха пререкания между мене и министъръ-председателя г. Ляпчевъ. Може би той да бѣше правъ — че не може съ аптекарски везни да теглимъ навсѣкѣде, че ще има нѣкѣде повече, нѣкѣде по-малко. Обаче, шомъ не се намалява това, което е получавано досега, нѣма защо да се иска сега пѣкъ много по-голямо увеличение.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е така. И сега, на едни намалихме, а на други дойде така, че малко да се увеличи. И сега като се е увеличило на едни малко, викатъ: „Защо не увеличите и на другитѣ“. Обаче, ние гонимъ едно намаление въ общата цифра на бюджета.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Така е, но не бива да става намаление.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не бива, ама трябва.

К. Маноловъ (зан): Има особено неправилни увеличения. Напр., нѣкой е получавалъ по бюджета презъ 1911 г. — който се взема за база — 200 л., сега му даватъ 4—5 хиляди лева, а другъ, който е получавалъ презъ 1911 г. 300 л. сега му даватъ 8 хиляди лева. Азъ питахъ самитѣ чиновници, които ми казватъ: „Слѣхмѣ две служби на едно, затуй имъ даваме“.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това, което се предлага, е като една основа — не е абсолютно предложение, защото ако го вземемъ като абсолютно предложение, бюджетътъ ще хвъркне нагоре, а ние искаме да бѣде надолу.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Г. г. народни представители! Ще ми простите, но азъ като лѣкаръ, искамъ да направя едно сравнение. Новото, което се внесе съ последния законъ за народното здраве, то е предпазната медицина. Тя не може да бѣде безъ лѣкари-хигиенисти, безъ бактериолози, безъ химици. Следъ като предпазната медицина бѣ така рѣзко подчертана въ новия законъ за народното здраве, азъ мисля, че тя трябва да бѣде проведена и въ бюджета.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нали тия лѣкари сега сѣ по-добре, отколкото бѣха? По-добре сѣ. Не можемъ изведнажъ да ги качимъ много високо.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Нѣкои сѣ по-добре, но не сѣ толкозъ добре, за да можемъ да изискваме отъ тѣхъ оная работа, която трябва да се изисква.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Като позабогатѣ държавата, ще имъ дадемъ повече.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Преди всичко, на тѣзи лѣкари не трябва да се гледа като на другитѣ лѣкари, които иматъ право на частна практика и иматъ странични доходи. Това е основенъ принципъ, за който трябва да се държи сѣмтка, ако искате да се прокара предпазната медицина. Ето защо, окръжнитѣ лѣкари, околийскитѣ лекари, лѣкаригѣ въ института за народното здраве, бактериолозитѣ-

химицитѣ, като хора, които ще провеждатъ една нова политика, трябва да иматъ една прилична заплата, която да отговаря и на длъжността, и на ценза, и на отговорността имъ.

Освенъ това, г. г. народни представители, има и другъ единъ сложенъ въпросъ. Навсѣкѣде въ другитѣ страни не само правителствата се подготвятъ, но почватъ да обучаватъ и населението за газова отбрана. Бѣдешето се рисува въ много мрачни краски. Всички се готвятъ за една страшна, ужасна война, която ще бѣде повече химическа, отколкото друга.

К. Маноловъ (зан): А все за миръ разправятъ!

Д. Ивановъ (д. сг): Кѣмъ вашитѣ скамейки разправятъ за миръ, ние тукъ (Сочи банкитѣ на болшинството), сме готови за всичко. Миръ — въ гробищата!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Химическитѣ институти трябва да се развиватъ не само съ огледъ на предпазната медицина, но и съ огледъ на едни бѣдещи перспективи. Ето защо, на бактериолозитѣ, химицитѣ и лѣкаритѣ, които се занимаватъ съ предпазна медицина, трябва да бѣдатъ опредѣлени въ тоя бюджетъ по-голямѣ заплати, за да се подчертае, че въ държавата има нова политика — на предпазна медицина.

Азъ нѣма да ви цитирамъ много факти, но ще ви покажа, че съ еднакъвъ цензъ, съ еднакъво служебно положение химицитѣ въ разнитѣ министерства иматъ различна заплата. Така напр., началникъ-химикъ въ Министерството на финанситѣ ще получава 6.800 л., а началникъ на отдѣление въ Дирекцията на народното здраве — 6.375 л.; неговъ помощникъ въ Министерството на финанситѣ ще получава 5.950 л., а въ Дирекцията на народното здраве — 5.200 л.; химицитѣ, които правятъ тѣнки и деликатни изследвания, анализи, напр. за отравяне и пр., ще получаватъ по-малка заплата, отколкото химицитѣ въ други нѣкои ведомства. Такива несъобразности въ чиновническитѣ заплати би трябвало да се избѣгнатъ, за да се подчертае политиката на предпазната медицина. Азъ не защитавамъ тукъ личнитѣ интереси на известни служители, азъ гледамъ на въпроса принципиално — отъ гледна точка на предпазната медицина, за схващането на политиката на правителството. За менъ това е доказателство, че правителството не гледа на предпазната медицина тѣй, както би трябвало.

Д. Ивановъ (з. в): На едни майка, на други машеха.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Като става въпросъ за чиновничѣ, не мога да не подчертая факта, че въ известни области на нашата страна, кѣдето скѣпотията е голяма, кѣдето нѣма намаление на ценитѣ на предметитѣ отъ първа необходимостъ, кѣдето въобще условията на живота сѣ много тежки — въ новитѣ земи, при всичко че отъ войнитѣ насамъ заплатитѣ на чиновничѣ въ новитѣ земи досега сѣ били малко по-голямѣ, отколкото тия на чиновничѣ въ вътрешността на страната, сега съ новия бюджетъ тая разлика се унищожава. Азъ сѣмтамъ, че това е несправедливо, защото условията въ новитѣ земи сѣ много тежки. Азъ съмъ виждалъ лѣкари и други чиновници, които живѣятъ тамъ при толкова тежки условия, шото, право да ви кажа, служенето имъ тамъ трябва да се счита за подвигъ. Напр., отъ 30 км. далечъ трябва да имъ носятъ хлѣбъ, защото нѣма тамъ откѣде да купятъ. Можете да си представите какво е. Въобще условията за живѣне тамъ сѣ ужасни. Затуй на много мѣста тамъ службитѣ оставатъ незаети.

Ето защо, азъ сѣмтамъ, че не само справедливостта го изисква, но и добро държавничество ще е да се предвиди въ закона за бюджета единъ членъ, споредъ който въ новитѣ земи чиновничѣ отъ всички ведомства, които получаватъ месечна заплата до 4.000 л., да иматъ увеличение на заплатата съ 15%, а тѣзи, които получаватъ заплата надъ 4.000 л. месечно, да иматъ 10% увеличение. Това ще бѣде справедливо, това се налага отъ интереситѣ на държавата, защото тѣзи земи трябва да се управляватъ и повдигатъ културно и стопански.

Когато ще бѣдатъ разглеждани отдѣлнитѣ бюджетопроекти на министерствата, народнитѣ представители могатъ да правятъ едни или други предложения. Но мене ми се струва, че общи дебати ставатъ именно за това, да се изтъкнатъ известни нужди отъ народнитѣ представители, които да се взематъ въ съображения отъ г. г. министритѣ и да направятъ известни корекции въ бюджета. Азъ така разбирамъ назначението на тия общи дебати.

К. Маноловъ (зан): По форма е така.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Тъ по същество сж такива, но за съжаление това нѣщо не става. Както виждате, нѣма ги г. г. министритѣ, а ние сме при общи дебати, разглеждаме приходния и разходния бюджетъ. Ама това е, не знамъ какъ да го нарека

Министъръ В. Молловъ: Министърътъ на финанситѣ е тукъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ мисля, че би трѣбвало всички г. г. министри да бждатъ тукъ, да чуятъ какви общи искания ще се изкажатъ. Тогава ще съкратимъ и времето.

Д. Ивановъ (д. сг): Тѣ иматъ делигирани свои представители.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): А сега какво ще стане? Ще дойдатъ бюджетопроектитѣ на отлѣлнитѣ министерства и всички ние ще излѣземъ да правимъ по тѣхъ и общи дебати, и частични за това и онова!

С. Савовъ (д. сг): Нѣма да има.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ето защо, за да съкратимъ времето, азъ ще кажа

К. Маноловъ (зан): Г. Руменовъ! Нѣма смисълъ да се говори, защото бюджетътъ е строго определенъ — 6.400.000.000 л. Не може да се измѣня тая цифра, каквото и да приказваме. Право е това, което казвате, но цифрата за всѣко министерство е фиксирана и министритѣ не могатъ да измѣнятъ нито на йота.

Министъръ В. Молловъ: Имате всичката възможностъ да намалите цифрата, никой не ви е спрѣлъ, но да я качвате — не можете.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Това го разбираме всички — не може да се качва тая цифра. И азъ го казахъ, защото приходниятъ бюджетъ не може да се увеличава — на бо-сия царвулитѣ нѣма да търсимъ.

Министъръ В. Молловъ: Ами тогава?

Д-ръ В. Руменовъ: Обаче, въ кръга на тая цифра за по-важното, за по-същественото даваме ли повече, а по-малко за по-неважното по-несъщественото?

Министъръ В. Молловъ: Точно това правимъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не го правимъ.

Министъръ В. Молловъ: Това е въпросъ на преценка. Споредъ насъ ние го правимъ, споредъ Васъ — не го правимъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ не разбирамъ тая позиция, която взематъ г-да министритѣ: или ще приемете това, което ви представяме, или правимъ въпросъ за довъррие.

С. Савовъ (д. сг): Така е, иначе ще станемъ Софийски окруженъ съветъ.

Министъръ В. Молловъ: Ще дадете довъррие, или недо-въррие. Ако не искате да бждете съ насъ, ще гласувате недо-въррие и ще имате друго правителство, съ което ще се разберете.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Вие ме разбирате много крайно. Азъ говоря за всевъзможни размѣствания, за пред-виждане по едни параграфи по-голѣми суми, по други — по-малки, съобразно преценката на народнитѣ представители; дали се взема тая преценка въ съображение, или не се взема.

Министъръ В. Молловъ: Взема се.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не се взема — тамъ е въ-просътъ.

Министъръ В. Молловъ: Че какъ да не се взема?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Всичко не може да се взема подъ внимание, . . .

Д. Ивановъ (д. сг): И на слънцето има петна.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: но без-спорно, има нѣща, които се взематъ подъ внимание.

С. Савовъ (д. сг): Г. докторе! Че ако се вземе подъ внимание всичко, що се иска, бюджетътъ трѣбва да стане 15 милиарда лева. Азъ, напр. искамъ да бжде 15 милиарда лева, но трѣбва да посоча и приходитѣ, отъ кжде ще се взематъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Нѣма да искаме това, което е невъзможно, бай Стоимене.

К. Маноловъ (зан): Всичко, което е нужно.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ казвамъ: правимъ ли ние, въ кръга на така даденитѣ въ бюджета цифри, размѣст-вания на суми по едни параграфи повече, по други пара-графи по-малко споредъ нашата преценка на това, което се представя отъ г. министра? — Не правимъ. Ние прие-маме това, което ни представя той. Тогава наша ли е за-конодателната роля, или е на министритѣ? Тамъ е въпро-сътъ.

К. Маноловъ (зан): Тѣ представляватъ насъ!

Д. Ивановъ (з. в): Изглежда, че сж по-прави ония, които искатъ да нѣма Парламентъ!

Министъръ В. Молловъ: Ти изглежда си за съветското управление.

С. Савовъ (д. сг): (Къмъ Д. Ивановъ) Ти да идешъ въ Кнежа да си вземешъ една свиня хубава.

Д. Ивановъ (з. в): Азъ не съмъ отъ тѣхъ, азъ съмъ отъ други, но така я изкара г. доктора.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Отъ нѣколко години ние сме просто като въ единъ омагьосанъ кръгъ. Питамъ г. ми-нистра на финанситѣ, неговата контрола по управле-нието на бюджета въ що се свежда? Въ това ли само, дали е изпълнена формалността, дали има оправдателни доку-менти за даденъ разходъ, или той прави контролъ по съ-ществото на разходитѣ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Руменовъ! Вие сте сериозенъ човѣкъ, защо приказвате така? Единъ бюджетъ е отражение на всички закони. Единъ бюджетъ е отражение на всички мѣрки, които действителността е наложила и които не може никой току-така да измѣни. Ако вие мислите, че едно народно представителство съ бюд-жета може да измѣня законитѣ, организацията на учреж-денията и т. н.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: тогава какво ще стане? Ами това е невъзможно. Тогава нѣма да имаме бюджетъ, който да е огледало на държавния строй.

С. Савовъ (д. сг): Г. докторе! По чл. 2 отъ закона за бюджета какво можешъ да направишъ? Това може Дер-липански да приказва!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ всѣки случай има закони и нѣща, които не могатъ да не се взематъ по тѣ внимание при съставянето на бюджета.

Министъръ В. Молловъ: По въпроса, на който г. док-торътъ желае да му отговори, ще кажа, че всѣки месецъ всѣко ведомство представя своитѣ искания въ Министер-ството на финанситѣ. Министерството на финанситѣ съ съответнитѣ органи на бюджетоконтрола — които органи сж въ непосредствена връзка съ своитѣ шефове: съответ-нитѣ министри, главниятъ секретаръ и пр. — установява единъ планъ, какво трѣбва да се разходва въ течение на месеца съ огледъ на възможнитѣ постѣпления. Следова-телно, всичкитѣ нужди се оценяватъ и това, което трѣбва да се удовлетвори, веднага се удовлетворява, определя се до какъвъ процентъ може да се разходва отъ бюджета и т. н. Освенъ това исканията за разходъ надъ 20.000 л., следъ като се проучатъ въ Министерството на финанситѣ, отдѣление бюджетоконтролно, се докладватъ лично на г. министра на финанситѣ. Това се прави съ целъ да се хармонизира удовлетворяването на нуждитѣ, да се удов-

детворяват неотложениѣ и да се спиратъ тѣрпящитѣ отлагане. Това е една целесобразна работа. Защо казвате, че преценката на г. министра на финанситѣ била само формална преценка? Това е една най-целесобразна работа — прави се оценка на нуждитѣ. Формалната контрола се извършва по-нататѣкъ — въ Сѣмѣната палата.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Нѣма да ме убедите, че се прави строга и правилна преценка, кои нужди сѣ неотложни, необходими и трѣбва да се удовлетворятъ, и кои не.

Министъръ В. Молловъ: Споредъ Васъ едно е необходимо, споредъ мене друго. Какво да правимъ!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): А бе!

Министъръ В. Молловъ: Това е!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Г. г. народни представители! Фактъ е, че ние много пѣти по недоглеждане, да го кажемъ, правимъ разходи за луксозни работи, за нѣща, безъ които бихме могли, а правимъ икономии за други, които сѣ по-сѣществени. Ще ме простите, г. г. народни представители, но ще ви кажа единъ фактъ. Вие виждате мобилировката въ различнитѣ стаи на Народното събрание. Неужели не можеше да бѣде малко по-скромна тя?

Министъръ В. Молловъ: Съгласенъ съмъ, но затова трѣбва да Ви отговори г. председателѣтъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ съмъ билъ въ много канцеларии, виждалъ съмъ мобилировката имъ преди 5—6 години, гледамъ я и сега. Виждамъ въ тия канцеларии луксозни мобили, за които сѣ похарчени стотици хиляди лева, а общо взето много милиони. Защо? За луксъ. Затова азъ казвамъ: г. министърѣтъ на финанситѣ контролира само по оправдателни документи, а не по сѣщество разходитѣ.

Министъръ В. Молловъ: Да отида въ всѣка стая да контролирамъ, какви сѣ мобилитѣ? Благодаря за съвета, който давате!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ ще ви кажа и другъ примѣръ на разточителство у насъ. Ние, лѣкаритѣ, отъ войната насамъ проповѣдваме, че е хубаво и полезно лѣтно време, особено за децата, да се излиза на откритъ въздухъ и пр. и пр. И се почна една добра система, една добра мѣрка — учредяването на лѣтнитѣ колонии. Но досега, по моитѣ смѣтки, сѣ похарчени сѣвсемъ неразумно, десетки, а може би стотици милиони лева. Вземете, напр., Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ — за създаването на масини сгради — лѣтни станции е похарчило сѣ десетки милиона лева. Защо? За да се използватъ тѣ само два месеца. Ама никѣде въ свѣта това го нѣма, никѣде не се прави такова разточителство.

Министъръ В. Молловъ: Съгласенъ, само че то не става отъ държавния бюджетъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Общо говоря за разсипничеството у насъ.

Министъръ В. Молловъ: Това сѣ съсловията, които го правятъ — разнитѣ професионални сѣюзи. Тѣ иматъ свои фондове, свои сѣрѣдства. Действително, нѣкои се подпомагатъ отъ държавата чрезъ разни марки, които сѣрѣдства не влизатъ въ държавното сѣкровище и които се събиратъ по законъ. Ами какво да правя азъ?

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Разкошната мобилировка въ различнитѣ учреждения не е ли сѣ държавни сѣрѣдства? Сѣщиятъ този стремежъ къмъ луксъ, къмъ градежъ безъ смисълъ и целъ продължава отъ нѣколко години насвѣкѣде. А какво правятъ въ най-богатитѣ страни, въ северо-американскитѣ Сѣединени щати? — Изкарватъ децата да лѣтуватъ полъ палатки — и хигиенично и етино.

Министъръ В. Молловъ: Съгласенъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Това не струва много пари, а у насъ се похарчиха десетки, стотици милиони за такива строежи, които ще се използватъ само два месеца. Това кѣде го има?

Министъръ В. Молловъ: Никѣде — това е вѣрно.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ние постоянно говоримъ за икономии, но това сѣ само фрази за предъ свѣта, а въ сѣщностъ не правимъ икономии. Въ сѣщностъ — това ще го подчертая — не правимъ едно правилно разпредѣление на разходитѣ, не харчимъ за необходимото, когато се намираме въ такава криза, а — кой както може да се вреди предъ министра на финанситѣ или предъ респективния министъръ, за да може да вземе известни сѣрѣдства за своята околия. Партизанствува се сѣ сѣрѣдствата на държавата.

Министъръ В. Молловъ: Азъ очаквамъ всички тия икономии, за които говорите, да се направятъ отъ различни учреждения, отъ сѣответнитѣ органи. Може ли да зная, когато давамъ единъ кредитъ отъ 1 милионъ лева напр., за Народното сѣбрание, какъ ще бѣде употребенъ той или какви мебели ще бѣдатъ купени? За тази работа ще трѣбва да отговаря сѣответното длѣжностно лице, въ случая председателѣтъ на Народното сѣбрание и началникѣтъ на канцеларията. Ето ги.

С. Савовъ (д. сг): На триножници нѣма да седятъ. Това е Народно сѣбрание.

Министъръ В. Молловъ: Може да заповѣдате въ Министерския сѣветъ, г. Руменовъ, за да видиге, тамъ има ли хубави мебели. Елате и въ Министерството на финанситѣ и вижте какви мебели има. Но къмъ туй ще прибавя, че има държавни столарски училища, които се намиратъ въ положение такова, че нѣма кому да продадатъ изработенитѣ мебели. И азъ бѣхъ принуденъ да купя за Министерството на финанситѣ единъ кабинетъ, защото нѣмаше кому да го продадатъ. Не знаятъ кѣде да пласиратъ мебелитѣ, които изработятъ.

С. Савовъ (д. сг): Докторѣтъ е опозиционно настроенъ сега.

Министъръ В. Молловъ: Азъ най-малко съмъ допушалъ луксъ, но мога ли да зная всичко? Напр., до новата пристройка на Народното сѣбрание бѣхме направили едно изчисление заедно съ нашия другаръ г. д-ръ Кулевъ; държавенъ архитектъ донесе плана, дойде цѣлото архитектурно отѣделение и въ стаята на председателя на Сѣбранието се събрахме, гледахме и се изчисли, че ще струва 3 и половина милиона, а то излѣзе близо 20 милиона лева.

К. Маноловъ (зан): И затуй стѣлбитѣ сѣ на две.

Министъръ В. Молловъ: Азъ не съмъ техникъ, трѣбва да вѣрвамъ на едно техническо лице. Турнаха черни колони отъ не знамъ какъвъ мраморъ — не зная кѣде го намери — една колона не знамъ колко струва и пр.

Д. Ивановъ (з. в): И Вие поддържахте вчера въ бюджетарната комисиия такива архитекти.

Министъръ В. Молловъ: Кѣде?

Д. Ивановъ (з. в): Въ Министерството на земледѣлието.

Министъръ В. Молловъ: То е за вашитѣ курници. Безъ архитектъ можемъ ли да ги направимъ?

Д. Ивановъ (з. в): Г. министре! Ние си имаме участковни инженери, а тия тукъ въ министерството ще ни бавятъ. Ние ще докараме материалитѣ и така ще си останатъ не-построени, ако чакаме въ село отъ министерството да дойдатъ кондуктори или инженери.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Подчертавамъ още веднажъ — това е моето убеждение, това го говорятъ всички — че се правятъ излишни разходи, които могатъ да бѣдатъ намалени. Вънъ отъ това иска се сѣкращение въ бюджетитѣ, но тия сѣкращения тоже не се правятъ споредъ една преценка, кѣде какво може да се сѣкрати и трѣбва да се сѣкрати, а се сѣкращава тамъ, кѣдето има най-малкото сѣпротивление. Миналата година се сѣкратиха сѣдилища и се захвана отъ Петричкия окрѣгъ. Сега ще се правятъ сѣкращения по Министерството на просвѣщението — сѣкращаватъ се училищни инспектори, сѣкращаватъ се занаятчийски училища, и тия сѣкращения ще станатъ пакъ въ Петричкия окрѣгъ. Нуждитѣ на окрѣжитѣ не всѣкога се взематъ въ сѣображение, а повечето влияятъ, както казахъ, други причини, други условия — повече партизански.

Другъ единъ въпросъ, който често пѣти се повдигаше тукъ, на който и г. министърѣтъ на финанситѣ се спрѣ, е

въпросът за закона за закупване и износъ на върнени храни. Ние гласувахме този законъ, ние го одобрихме, но се питаме, дали въ това направение почитаемото правителство не трѣбваше да направи и друго нѣщо — дали не трѣбваше да обърне внимание и на търговията съ ония произведения, отъ които зависи много нашиятъ износъ. Въпросътъ е за търговията съ тютюнъ.

Министъръ В. Молловъ: Надѣвамъ се, че идущата седмица ще бѣде внесенъ специаленъ законъ за търговията съ неманипулирани тютюни.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Положението на търговията съ тютюнъ е сѣщото, както онова на търговията съ върнени храни, но никой не обърща на това внимание. Вие знаете, до какво дередже е дошло положението. Населението въ Св. Врачка и Неврокопска околии продава тютюнитъ на безценица. Кудооглу казва: ще ви купя тютюнитъ по цени между 20 и 40 л. кгр., ще ви дамъ пари, но срещу това вие ще ми дадете полица съ 12% лихва, за три месеца; азъ ще взема тютюна въ складовѣтъ, единъ видъ на консигнация, ще го обработвамъ, ще го продамъ за ваша смѣтка и вие ще ми дадете 7% комисиона. И въ края на краищата какво излиза? Писали сѣ на г. Кудооглу — вървайки въ неговата честностъ, че нѣма да имъ злоупотрѣби — и той имъ отговаря: „Моята фирма не се занимава съ търговия на такива начала“. Искамъ да обърна вниманието на почитаемото правителство, че трѣбва да се замисли и да уреди въпроса за търговията съ тютюнъ.

Министъръ В. Молловъ: Законопроектътъ е готовъ, г. Руменовъ, и ще бѣде внесенъ тия дни.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Да се побърза, защото хората искатъ да живѣятъ. Тѣ изнемогватъ.

Министъръ В. Молловъ: Тогава нѣма да бѣде внесенъ! Азъ Ви казвамъ, че ще се внесе, а вие казвате, че изнемогватъ. За какво ще се внесе, нали за туй?

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Г. г. народни представители! Често пѣти отъ трибуната се говори, че трѣбва да се обърне сериозно внимание на производството на индустриални произведения у насъ, че съ това ние ще подобримъ нашата индустрия и т. н. Но какво става? Да вземемъ напр., въпроса съ памука. Всѣка година у насъ се внася чуждъ памукъ за стотици милиона лева. Отдавна се говори, че у насъ трѣбва да се произвежда памукъ. Е добре, произвежда се, има го на пазара, но нашитѣ предачни фабрики не го купуватъ. Въ Министерството на земледѣлието има нѣколко молби отъ търговци и отъ производители на памукъ, които установяватъ, че фабрикантитъ на памучни прежди у насъ купуватъ отъ странство памукъ на цени по-високи отъ тия на нашия пазаръ.

Министъръ В. Молловъ: Защо? Защото чуждиятъ памукъ е по-чистъ, по-доброкачественъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не е вѣрно.

Министъръ В. Молловъ: Шомъ не е вѣрно, тогава значи, че тѣзи фабриканти не си знаятъ смѣтката.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Качеството на нашия памукъ е много по-хубаво.

Министъръ В. Молловъ: Г. докторе! Въ такъвъ случай трѣбва да предполагате, че тѣзи фабриканти сѣ умопобъркани. Ще намѣрятъ тукъ по-чисто качество памукъ, пкъ ще кажатъ: „Не щемъ да купимъ по-евтино, ще купимъ по-скѣпо“. Нашиятъ памукъ не е съ еднообразно качество, не е на купъ. Съ него е сѣщото, както е съ дунавскитъ жита. Дунавскитъ жита отиватъ навсѣкѣде, но се считатъ долнокачествени, и трѣбва цѣла голѣма организация да ги прочиства и стандартизира.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ще ви прочета, какво пише Петричкото търговско дружество. (Чете) „Въ изложението на Съюза на българскитѣ индустриалци, публикувано въ брой 1404 на „Търговско-промишленъ гласъ“, се казва, че памукътъ отъ чужбина, донасянъ за приготвяване на преждитъ, струва 56 л. франко фабриката презъ м. септември н. г. Мѣстниятъ нашъ памукъ презъ сѣщото време струваше 34—36 л. единиятъ килограмъ въ неограничено количество. Единъ отъ директоритъ на еднѣ наша фабрика за прежди, който презъ м. октомври т. г. посети града ни и предлагаше прежди, на бележката отъ мѣстни търговци, защо нашитѣ фабрики не купуватъ мѣстенъ памукъ, отговори, че цената 38 л. е била висока, понеже чужде-

странниятъ памукъ купували по 28 л. килограмътъ франко фабриката имъ. Отъ горното се вижда, че отъ изложението на Съюза на индустриалцитѣ показаната цена 56 л. килограмътъ е много преувеличена. Ето защо цената на произвежданиѣ въ страната прежди може да спадне съответно съ цената на суровия памукъ, какъвто днесъ има на пазара до 32 л. килограмътъ, и то въ голѣми количества“.

Въ сѣщия „Търговско-промишленъ гласъ“, отъ който ви цитирахъ, се дава отговоръ и на възражението, че нашиятъ памукъ билъ лошо качество.

Министъръ В. Молловъ: Нееднообразенъ и несѣбранъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ще Ви кажа.

Министъръ В. Молловъ: Какво ще ми кажете? Ще ми прочетете вестникъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): (Чете) „Че мѣстниятъ памукъ е годенъ за произвеждане на прежди, свидетелствува фактътъ, който ни дава съседната намъ държава Гърция. Тамъ има три фабрики, които произвеждатъ доброкачествени прежди изключително отъ мѣстенъ памукъ, качествено еднакъвъ съ нашия. Обръщаме се съ молба къмъ г. министра на финанситѣ и къмъ г. министра на земледѣлието да направятъ възможното, щото мѣстнитѣ фабрики да взематъ мѣстния памукъ, съ което ще насърчатъ производството му, и тогава ще имаме чисто родна индустрия за производство на прежди, а не, както сега, да имаме българска прежда отъ чуждъ, скѣпо платенъ памукъ, безъ държавата да се е ползувала съ нито единъ левъ“.

Азъ смѣтамъ, че тоя въпросъ — да се приспособи нашата индустрия за обработване произведенията на нашето земледѣлие — е въпросъ отъ голѣмо значение.

Министъръ В. Молловъ: Той е решенъ, г. докторе. Колчемъ ние произвеждаме сурови материали, тѣ не се допускатъ безъ мито.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Нарочно подчертавамъ този въпросъ, защото той е въпросъ на деня въ селото. Казватъ: „Спаднаха ценитѣ на нашитѣ произведения, но не спаднаха ценитѣ на предметитъ, които купуваме отъ дюкянитѣ“. А се оказва, че това може да стане, стига да има една разумна политика, стига да се желае да се направлява въ това отношение нашата индустрия.

Г. г. народни представители! Много се говори тукъ за земледѣлския кредитъ — че земледѣлието ще се подобри, ако има кредитъ. Това е вѣрно, но има единъ фактъ, който смѣтамъ за дългъ да изтъкна. Положението въ новитѣ земи е много лошо, защото тѣ не се ползватъ отъ достатъченъ кредитъ. Хората тамъ не могатъ да направятъ ипотеченъ заемъ въ Земледѣлската банка. Защо? Защото собствеността въ тия земи още не била установена. Но докога тоя въпросъ ще стои неуреденъ? Но, ако въпросътъ за неустановената собственостъ се касае до така нареченитѣ беззопанствени земи, до земитѣ, които сѣ оставили турцитѣ, нали въ новитѣ земи имаше мѣстно население, което отъ дѣди и прадѣди има имотитѣ, които сѣ негова собственостъ? Защо за това население правителството не прилага закона за Земледѣлската банка?

Г. г. народни представители! Населението въ новитѣ земи прави спестявания, които влага въ Земледѣлската банка, и тамъ спестяванията, общо взети, сѣ повече, отколкото пласментитѣ на банката. Има ли го това въ вътрешността? И какво излиза? Излишнитѣ пари отъ клоноветѣ на Земледѣлската банка въ новитѣ земи се прехвърлятъ въ клоноветѣ въ стара България, за да се правятъ тукъ ипотечни заеми. Фактъ!

Министъръ В. Молловъ: Не може да бѣде иначе; шомъ не могатъ да се пласиратъ тамъ, ще се пласиратъ другаде.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ето, напр., какво е било положението въ Разложкия клонъ на Земледѣлската банка въ 1930 г.: презъ м. юлѣй 6.350.000 л. заеми и 12.670.000 л. влогове; презъ м. августъ 6.395.000 л. заеми и 13.237.000 л. влогове; презъ м. септември 5.907.000 л. заеми и 12.570.000 л. влогове.

Министъръ В. Молловъ: Тѣй е, вървамъ го, нѣма защо да го четете.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ съмъ длъженъ да изтъкна това и да обърна вниманието на почитаемото правителство, че законитѣ въ страната трѣбва да се прилагатъ еднакъво навсѣкѣде, че въ новитѣ земи трѣбва да се полагатъ повече грижи за земледѣлието и грижи въ различни направления.

Азъ съмъ къмъ края, г-да, но искамъ да се спра още съ нѣколко думи на въпроса за данѣцитѣ. Данѣчното бреме у насъ е много тежко, не затова, защото държавнитѣ данѣци сѣ толкова много, . . .

С. Савовъ (д. сг): „Не ща, майко, на султана вергия да плащамъ“ — слушалъ съмъ тая пѣсень. Да не ги учишъ, докторе! Безъ данѣкъ държава не може.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ казвамъ, бай Стомене, че държавниятъ данѣкъ не е голѣмъ, а общинскитѣ и окръжнитѣ данѣци — тѣ се увеличаватъ. И азъ искамъ да кажа, че нашата финансова политика съ създаването на различнитѣ фондове, които отъ една страна се намаляватъ, а отъ друга страна се увеличаватъ, отъ година на година увеличава данѣцитѣ на общинитѣ и тия на окръжитѣ. Въ обикновени времена може би тѣ се изплащатъ, но въ такива времена, каквито сѣ сегашнитѣ, както се вижда, тѣ не могатъ да се изплащатъ и предвиденитѣ приходи отъ данѣцитѣ надали ще бѣдемъ щастливи да констатираме, че ще постъпятъ презъ идущата година. Това показва, че ние въ своитѣ предвиждания трѣбва да сме по-голѣми песимисти.

Песимизмътъ у мене се увеличава още и отъ една диаграма, която имамъ предъ себе си, въ която по окръжи сѣ нарисувани ражданията и умираанията за последнитѣ 5 години. Отъ нея се вижда, че въ много окръжи ражданията намаляватъ, умираанията се увеличаватъ, следователно прирѣстътъ на населението намалява. Въ обществената медицина, па и въ икономиката, този фактъ е знаменателенъ.

С. Савовъ (д. сг): Абортитѣ, противъ които си ти и азъ, сѣ причина за това.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Бай Стомене! Този въпросъ е социаленъ.

С. Савовъ (д. сг): Социаленъ и опасенъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Навсѣкѣде го има това нѣщо.

Министъръ В. Молловъ: За нещастие и у насъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): И за последнитѣ 5 години намалението на раждаемостта е 12.6%.

Министъръ В. Молловъ: Ставаме по-културна държава!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): И въ другитѣ държави сѣщо има такова намаление на населението, но то става постепенно и не е така рѣзко, както у насъ.

Министъръ В. Молловъ: Ние възприемаме културата веднага!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Това намаление се движи въ различнитѣ държави между 2 и 6%.

Министъръ В. Молловъ: Но при каква раждаемостъ?

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Значи у насъ става нѣщо, г. г. народни представители, което промѣня цѣлия съставъ на населението. Това особено се отразява върху градското население. Презъ 1924 г. имаме прирѣстъ на градското население 12.386 души, презъ 1925 г. — 11.400, презъ 1927 г. — 9.000, презъ 1928—7.000, презъ 1929 г. — 5.411.

Г. г. народни представители! Ако това бѣше презъ последнитѣ 5 години, когато условията на живота бѣха много по-добри и нѣмаше стопанска криза, моитѣ предвиждания за въ бѣдеще щѣха да бѣдатъ други. Ако тази стопанска криза продължи, тя ще се отрази върху нашето население. Но казва се, щомъ хамбаритѣ сѣ пълни, храни има, това е достатъчно, за да повлияе за увеличение раждаемостта и за намаление на смъртността.

С. Савовъ (д. сг): Онзи день въ Сливенъ една жена роди 4 момчета.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Г. г. народни представители! Това не е досушъ така. Искамъ да кажа, че нуждитѣ на населението се увеличиха. Нашиятъ селянинъ вече има нужда да се облича съ дрехи, които не прави самъ; нашата селянка носи вече една частъ граждански дрехи, нашиятъ селянинъ има нужда отъ пари, за да си удовлетвори много настѣщи нужди. Общата криза създава други нужди, които той не може да удовлетвори. Той, ще не ще, ще се ограничи, но всичко това създава, г. г. народни представители, едно недоволство, едно роптание противъ властта, едно настроение, което е нежелателно, едно настроение, което

може да се използва за пакостна политическа демагогия. Тая демагогия може да разстрои още повече и така болната народна душа отъ войнитѣ.

Ето защо, предъ видъ на това стопанско положение, предъ видъ на това настроение, което се създава въ населението сега, налага се на българската общественостъ да се позамисли върху всички тия голѣми въпроси и, вмѣсто да се водятъ партизански борби, каквито ние наблюдаваме, българската общественостъ трѣбва да обсъди голѣмитѣ въпроси, трѣбва отдѣлнитѣ политически групировки да се обединятъ по голѣмитѣ въпроси и въ бѣдешитѣ избори да не излизатъ безчислено множество партии и партийки, и взаимно да се хулятъ и псуватъ, а да излѣзатъ две или три групировки, въ името на известни голѣми принципи, които целятъ добруването на населението.

Прочее, завършвайки, азъ отправямъ единъ апелъ къмъ народнитѣ представители, къмъ българската общественостъ, за съединение, за обединение на добритѣ, честнитѣ и патриотичнитѣ политически дейци, за да може политиката на България да донесе добруване на населението и постигане на идеалитѣ, които трѣбва да преследва българскиятъ народъ. (Ржкоплѣскания отъ всички страни)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. г. народни представители! Ще вдигнемъ заседанието за понеделникъ, съ следния дневенъ редъ: (Чете)

„1. Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1931/32 финансова година (Отговоръ на министра на финанситѣ).“

2. Второ четене на законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за акцизитѣ и патентовия сборъ върху питиетата.

Първо четене на законопроектитѣ:

3. За сключване отъ Главната дирекция на българскитѣ държавни желѣзници заемъ на сума 20 милиона лева отъ фонда „Обществени осигуровки“ и пр.

4. За прибавяне къмъ чл. 9 отъ закона за подобрене земледѣл. производство и пр. нова алинея 4-та.

5. За увеличение на вноското мито на дървения материалъ.

6. Докладъ на бюджетарната комисия по бюджетопроектитѣ за разходитѣ на: а) Държавнитѣ дългове; б) Върховното правителство; в) Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве; г) Министерството на търговията, промишлеността и труда; д) Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Второ четене законопроектитѣ:

7. За ревизиране договоритѣ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.

8. За измѣнение и допълнение закона за лихвоимството.

9. Първо четене законопроекта за допълнение закона за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ търговския законъ.

10. Одобрение предложението за одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ отъ 28 августъ 1930 г.

11. Първо четене законопроекта за допълнение на чл. 171 т. 3 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство и пр.

12. Одобрение предложението за тълкувателно решение къмъ решението на Народното събрание за одобрение I-то постановление на Министерския съветъ за отнемане горската концесия въ Кричимъ.

13. Първо четене законопроекта за измѣнение на чл. 138 отъ закона за тютюна.

14. Докладъ на прошегарната комисия по списъцитѣ: III, VII, X, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII.

Първо четене законопроектитѣ:

15. За измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия (предл. на Н. Топаловъ).

16. За амнистия (предложение на Ат. Малиновъ)

17. За отгѣнение на ал. ал. II и III на чл. 72 отъ закона за администрацията и полицията.

18. За измѣнение и допълнение на закона за издаване нотариални актове за собственостъ върху общински мѣста и пр.

Кои то приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. и 15 м.)

Председателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ**

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **Ст. РЯСКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

ОБДЪРЖАНИЕ

Отр.	Отр.
Отпускъ, разрешенъ на народнитъ представители: Петъръ Цвѣтковъ, Георги Петровъ, Стойчо Ге- оргиевъ, Георги Илиевъ, Кирилъ Ноевъ. Дими- търъ Каранешевъ, Коста Лулчевъ и Запрянь миховъ 1109	Законопроектъ за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година (Първо четене — продълже- ние разискванията) 1109 Дневенъ редъ за следующето заседание 1131